

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Egz. Nr 3

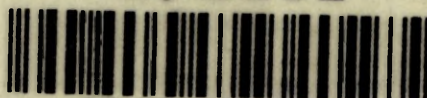
Ppłk dypl. Jan BRZozowski

DESANTY ŚMIGŁOWCOWE I DZIAŁANIA POWIETRZNO SZTURMOWE W SIŁACH ZBROJNYCH NATO

Rozprawa doktorska

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/2101

05-002101-003-0

54807

WARSZAWA

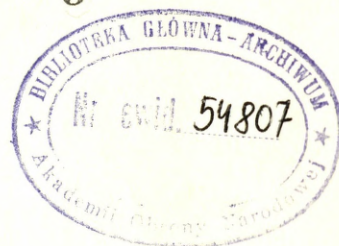
1993

A K A D E M I A O B R O N Y N A R O D O W E J

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

~~Do użytku bibliotecznego~~

Egz. nr. 3

Ppłk dypl. Jan BRZOZOWSKI

DESANTY ŚMIGŁOWCOWE I DZIAŁANIA POWIETRZNO SZTURMOWE
W SIŁACH ZBROJNYCH NATO

Rozprawa doktorska

5/2101

OPRACOWANA POD KIEROWNICTWEM NAUKOWYM

płk.prof.dr.hab. Stanisława KOZIEJA

WARSZAWA

1993 r.

SPIS TREŚCI

	Strona
WSTĘP.....	3
ROZDZIAŁ I. Dotychczasowa ewolucja teorii i prak- tyki użycia i działania desantów śmigłowcowych.....	10
1. Armia USA.....	11
2. Bundeswehra.....	34
3. Inne armie NATO.....	41
ROZDZIAŁ II. Geneza i rozwój wojsk powietrzno- szturmowych.....	53
1. Armia USA.....	53
2. Inne armie państw NATO.....	68
ROZDZIAŁ III. Przyszłościowe koncepcje użycia śmigłowców w wojskach lądowych sił zbrojnych NATO.....	82
1. Armia USA.....	85
2. Pozostałe armie paktu.....	91
ZAKOŃCZENIE.....	95
BIBLIOGRAFIA.....	97
WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW.....	105

WSTĘP

Wyposażenie wojsk w nowoczesne generacje sprzętu bojowego stworzyło nową, jakościowo inną skalę możliwości prowadzenia walki. Wraz z postępem technicznym zmieniają się zarówno środki walki, jak i sposoby jej prowadzenia. Zmienia się też znaczenie takich czynników, jak czas, szybkość i przestrzeń.

Duże możliwości nowych środków rażenia nadały walce wyjątkowo manewrowy charakter. Chcąc wykorzystać skutki ich użycia oraz warunki wytworzonej sytuacji, należy posiadać takie siły, które mogłyby sprostać temu zadaniu. Celowość posiadania wysoce manewrowych wojsk nie wpływa jedynie z chęci wykorzystywania skutków uderzeń, lecz także z dążenia do przejęcia i utrzymania inicjatywy na określonym kierunku, zaskoczenia przeciwnika szybkością realizacji manewru i uprzedzenia jego przeciwdziałania.

Dynamiczny rozwój środków transportu powietrznego pozwala przypuszczać, że w przyszłości przestrzeń powietrzna będzie wykorzystywana do manewru wojskami w jeszcze większym zakresie, niż to było dotychczas. Można w związku z tym przewidywać, że przebieg przyszłych konfliktów zbrojnych zależeć będzie w znacznym stopniu od możliwości i sprawności użycia wojsk przerzucanych drogą powietrzną.

W naszych siłach zbrojnych problematyka wykorzystania trzeciego wymiaru jest rozpatrywana bardzo szeroko. Celowe jest przeanalizowanie zatem kształtowania się powietrznego

wymiaru działań w innych państwach, zwłaszcza zbadanie tendencji i prawidłowości rozwoju praktyki i teorii działań powietrznodesantowych i powietrznoszurmowych w państwach mających największe w tym względzie doświadczenia. Ukazujące się w periodykach wojskowych materiały są niepełne lub autorzy przedstawiają sposób wykorzystania trzeciego wymiaru walki przez pryzmat swego rodzaju wojsk. Taki stan rzeczy stał się inspiracją do podjęcia badań i opracowania rozprawy doktorskiej poświęconej poglądom na wykorzystanie desantów śmigłowcowych i wojsk powietrznoszurmowych w armiach NATO. W trakcie rozwiązywania podjętego problemu naukowego nieodzowne okazało się też dokonanie wszechstronnej diagnozy dotychczasowego i obecnego oraz prognozy przyszłościowego stanu rzeczy. W innym bowiem przypadku trudno byłoby realnie myśleć o wypełnieniu luki w systemie wiedzy wojskowej traktującej o taktycznych i operacyjnych problemach przygotowania i prowadzenia takich działań w armiach czołowych państw NATO.

Chcąc osiągnąć, powyższy cel niezbędnym było rozwiązanie problemu, który można ująć następująco: jak kształtowała się teoria i praktyka użycia desantów śmigłowcowych i wojsk powietrznoszurmowych w siłach zbrojnych NATO oraz jakie mogą być przyszłościowe tendencje rozwoju tych wojsk i sposobów ich użycia oraz jakie wynikają wnioski dla wojsk własnych?

Aby rozwiązać powyższy problem badawczy, należało zbadać szereg podproblemów szczegółowych.

Pierwszy podproblem wiąże się z dotychczasową ewolucją teorii i praktyki wykorzystania desantów śmigłowcowych. Przede wszystkim należało określić, jak oddziaływały konflikty lokalne na kształtowanie się zasad i sposobów użycia desantów śmigłowcowych, a także wpływ technicznego rozwoju środka walki i transportu - śmigłowca. Zbadano również, jak ta problematyka została odzwierciedlona w ustaleniach doktrynalnych i jakie znajdowała odbicie w praktyce ćwiczeń. Analiza powyższych zależności pozwoliła określić podstawowe czynniki warunkujące rozwój koncepcji użycia desantów śmigłowcowych.

Kolejny podproblem dotyczy użycia i działania wojsk powietrznoszturmowych. Dla jego opracowania zbadano warunki powstania tych wojsk oraz teorię ich użycia i sposobów działania. Przeanalizowano również czynniki, które miały wpływ na ewolucję ich wykorzystania w walce.

Podproblem trzeci to przyszłościowe projekty użycia śmigłowców w wojskach lądowych armii państw NATO. Rozpatrzenie tych kwestii umożliwiły określenie kształtowania się powietrzno-lądowych działań bojowych w perspektywie XXI wieku.

Na podstawie analizy literatury oraz wstępnego rozpoznania problemu przyjęto hipotezę roboczą zakładającą, że dotychczasowy rozwój wojsk wykorzystujących śmigłowce determinowany był głównie przez doskonalenie techniczne śmigłowców i przekształcanie ich w coraz skuteczniejszy

środek walki oraz operacyjne dążenie do:

- zwiększenia ruchliwości wojsk lądowych;
- wyrównywania dysproporcji między siłą ognia a możliwością szybkiego wykorzystania jego rezultatów przez wojska zmechanizowane i pancerne;
- szybkiego przeniesienia decydującego starcia na terytorium przeciwnika.

Można przewidywać, że w rezultacie dynamicznego, ilościowego i jakościowego rozwoju śmigłowców, rozbudowywane będą również wojska powietrznoszurmowe i wzrastać będzie ich znaczenie na przyszłym polu walki. Na początku XXI wieku w czołowych armiach świata wojska powietrznoszurmowe mogą być częścią składową nowego rodzaju wojsk - wojsk powietrznomezmechanizowanych, które będą się rozwijać dynamicznie.

W celu zweryfikowania powyższej hipotezy przyjęto procedurę badawczą obejmującą trzy etapy:

W etapie pierwszym dokonano analizy literatury dotyczącej historycznych uwarunkowań rozwoju desantów śmigłowcowych i wojsk powietrznoszurmowych, współczesnych rozwiązań praktycznych oraz poglądów teoretycznych w armiach państw NATO. Badano również dostępną dokumentację z ćwiczeń. Główne metody badawcze stosowane w tym etapie to: analiza, synteza, uogólnianie, analogia.

Drugi etap badań - to weryfikacja hipotezy roboczej poprzez badanie sądów (opinii) i dyskusje. Wybrane

zagadnienia konsultowane były w Zarządzie II Sztabu Generalnego WP (Wojskowych Służbach Informacyjnych) oraz Głównym Zarządzie Szkolenia Bojowego WP. Najbardziej kontrowersyjne problemy dyskutowano z oficerami Katedry Rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych oraz Katedr Historii Sztuki Wojennej, Sztuki Operacyjnej i Taktyki Ogólnej. Znaczący wpływ na ostateczny kształt rozprawy miało seminarium przeprowadzone 13.05.1992 r. w KTO nt.: "Rozwijanie powietrzno-lądowego natarcia". Katedralna dyskusja z udziałem liczego grona nauczycieli akademickich Wydziału Wojsk Lądowych oraz Wydziału Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej AON pozwoliła zweryfikować wiele tez. Wypowiedzi doświadczonych nauczycieli akademickich umożliwiły weryfikację przyjętego procesu badań jak też wniosły wiele nowych wątków do przedstawionych rozważań.

W etapie trzecim dokonano syntezy wyników badań i ujęto je w formie wypracowania teoretycznego.

W rozprawie wykorzystuje się usystematyzowane pojęcia dotyczące tej dziedziny wiedzy przedstawione przez płk. prof. dr. hab. Stanisława KOZIEJA w skrypcie pt. "Działania powietrzno-lądowe" wydany w 1987 roku przez ASG WP.

Oto niektóre z nich:

- powietrzny wymiar walki wojsk lądowych - obejmuje walkę tych wojsk z przeciwnikiem powietrznym oraz wykorzystanie środków powietrznych znajdujących się na ich wyposażeniu do walki z przeciwnikiem naziemnym;

- ruchliwość powietrzna - zdolność wojsk lądowych do działania w powietrzu, odnosi się to do wszelkiego ruchu wojsk, zarówno w czasie walki, jak i poza nią. Dotyczy ruchu wojsk w powietrzu w czasie bezpośredniego starcia z przeciwnikiem i w czasie manewru przed lub po starciu;

- aeromobilność - patrz ruchliwość powietrzna;

- manewrowość powietrzna - zdolność przerzutu wojsk i techniki bojowej drogą powietrzną. Środków transportu nie wykorzystuje się do bezpośredniego prowadzenia walki;

- działania powietrznoszurmowe - działania prowadzone przez odpowiednio przygotowane wojska wykorzystujące śmigłowce do szturmowania powietrznego, a w razie desantowania w celu zaatakowania obiektu (obiektów) - do wsparcia desantowanych wojsk ogniem z powietrza do czasu załadowania;

- lądowo-powietrzne działania bojowe - to suma działań lądowych i powietrznych, w których przeważają zadania realizowane w powietrzu lub z powietrza;

- powietrzno-lądowe działania bojowe - to suma działań lądowych i powietrznych, w których przeważają zadania realizowane przez siły naziemne.

Wyniki badań ujęte zostały w niniejszej rozprawie w trzech rozdziałach.

Rozdział pierwszy zawiera analizę doświadczeń historycznych dotyczących użycia desantów śmigłowcowych przez poszczególne armie NATO. Kolejny rozdział dysertacji poświęcony

został ocenie rozwoju wojsk powietrznoszturmowych w poszczególnych armiach i sposobów ich wykorzystania w różnych rodzajach walki. W rozdziale trzecim przedstawiono przewidywania co do wykorzystania desantów śmigłowcowych i wojsk powietrznoszturmowych na przyszłym polu walki oraz ocenę tworzenia się nowego rodzaju wojsk - wojsk powietrzno-zmechanizowanych.

Rozprawa ma charakter zarówno poznawczy, jak i użyteczny. Intencją autora jest przyczynienie się do poszerzenia wiedzy z zakresu użycia desantów śmigłowcowych i wojsk powietrzno-szturmowych przez armie NATO. Będzie ona mogła być również wykorzystywana do praktycznego szkolenia dowództw, jak też do tworzenia teorii organizowania i użycia tego typu pododdziałów w Wojsku Polskim.

W toku opracowania rozprawy korzystałem z pomocy i opinii szeregu oficerów ze Sztabu Generalnego WP i byłego Głównego Zarządu Szkolenia Bojowego. Szczególnie dużą pomoc udzielili mi oficerowie Katedry Rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych, jak też promotor płk prof.dr hab. Stanisław KOZIEJ.

ROZDZIAŁ I

DOTYCHCZASOWA EWOLUCJA TEORII I PRAKTYKI UŻYCIA I DZIAŁANIA
DESANTÓW ŚMIGŁOWCOWYCH

Pierwszym śmigłowcem, który mógł być wykorzystany do celów wojskowych, był skonstruowany w 1936 roku w Niemczech przez prof. Heinricha FOCKE dwuwirnikowy śmigłowiec FW-61¹. Uzyskał on światowe rekordy długości, długotrwałości i wysokości lotu.

Pierwsze próby użycia śmigłowców w działaniach bojowych zostały przeprowadzone w 1939 roku przez Francuzów. Użyto je do celów obserwacyjnych i korygowania ognia artylerii (wiatrakowiec C-40)². Następnie w roku 1944 Brytyjczycy wykorzystali eskadrę śmigłowców XR-4, ewakuując rannych żołnierzy 3 Indyjskiej DP podczas walk w Birmie, jak też przy ich pomocy zaopatrując okrążony garnizon w IMPHAL³.

Niewątpliwe korzyści związane z wykorzystaniem nowego powietrznego środka transportu spowodowały, że po zakończeniu wojny śmigłowiec znalazł się w kręgu zainteresowania

¹ R. WITKOWSKI, J. WOJCIECHOWSKI, P. ELSZTEIN: Śmigłowce. Wyd. Komunikacyjne, Warszawa 1958, s. 10.

² Tamże, s. 120.

³ M. SADYKIEWICZ: Kawaleria powietrzna. Warszawa 1963, s. 72.

większości armii świata. Upatrywano w nim przede wszystkim środek, który pozwoli zwiększyć ruchliwość pododdziałów piechoty na polu walki.

1. Armia USA

W Stanach Zjednoczonych prace nad skonstruowaniem aparatu latającego, który mógłby pionowo wznosić się w powietrze zostały zapoczątkowane w 1939 roku. We wrześniu tegoż roku inż. Igor SIKORSKI prezentuje taki prototyp. Jednak zbyt małe zainteresowanie spowodowało, że do końca wojny wyprodukowano ich tylko około 400 sztuk. W końcowym jej etapie były one wykorzystywane głównie na wyspach Pacyfiku do ratownictwa, ewakuacji rannych i dowozu zaopatrzenia.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej zainteresowanie wykorzystaniem śmigłowców przez wojska lądowe wzrosło. Powodem tego oprócz wniosków z działań bojowych była ustawa o bezpieczeństwie narodowym, uchwalona przez Kongres w 1947 roku. W myśl tej ustawy Korpus Piechoty Morskiej miał opracować nowe metody prowadzenia operacji desantowych. Teoretycy z piechoty morskiej zauważyli w śmigłowcu środek przyspieszający proces wysadzania wojsk i sprzętu z okrętu na brzeg. Wybiegając myślą naprzód, śmigłowcami chciano zastąpić środki pływające służące do wysadzania desantu.

Dylematy wykorzystania śmigłowców przedstawiono 28 lutego 1947 roku w dyrektywie dowódcy Piechoty Morskiej pt.

"Wojskowe potrzeby wykorzystania śmigłowców w celu przerzutu wojsk i sprzętu z okrętu na brzeg". W myśl wymienionej dyrektywy w Centrum Szkolenia Piechoty Morskiej opracowano projekt wykorzystania śmigłowców do:⁴

- bliskiego rozpoznania dla potrzeb nacierających wojsk;
- przekazywania informacji rozpoznawczych wojskom znajdującym się na okrętach desantowych, bezpośrednio przed rozpoczęciem desantowania;
- kierowania ogniem artylerii polowej;
- przerzutu i ewakuacji GDR, jeśli jest zapewnione bezpieczeństwo takich działań;
- zaopatrywania okrążonych pododdziałów;
- przewozu dokumentów bojowych w czasie walki;
- ewakuacji ludzi i sprzętu z terenów niedostępnych dla innych środków transportu;
- szybkiego przerzutu do tyłu (na okręt) jeńców wojennych i zdobytych dokumentów;
- ewakuacji rannych z pola walki.
- układania linii telefonicznych w terenie trudnodostępnym.

W celu praktycznego sprawdzenia przydatności śmigłowców do wykonywania tego typu zadań w grudniu 1947 roku sformowano pierwszą eksperymentalną eskadrę śmigłowców HMX-1. Wykorzystując je w procesie szkolenia piechoty morskiej,

⁴ L. MONTROSS: Wozdusznaja Kawalerija. Moskwa 1956, s. 70.

chciano wypracować taktykę i technikę przerzutu wojsk uczetniczących w operacjach desantowych, jak również zastąpić samolot typu OY - śmigłowcem.

W maju 1948 roku eskadra brała udział w ćwiczeniach pk. "PACCARD II" wysadzając część pododdziałów 9 ppm z lotniskowca na brzeg. Ćwiczenie to uwidoczniało zalety śmigłowca, jednak nie w pełni urzeczywistniono nadzieje, jakie w nim pokładano. Będące na wyposażeniu eskadry śmigłowce typu S-51 praktycznie mogły zabierać tylko dwóch żołnierzy z pełnym uzbrojeniem i wyposażeniem. Dlatego w 1948 roku eskadrę wyposażono w śmigłowce typu H-21 (oznaczenie morskie HRP-1), które zabierały na pokład sześciu uzbrojonych żołnierzy z wyposażeniem.

Wiosną 1949 roku podczas ćwiczeń pk. "PACCARD III" w rejonie New River przy pomocy śmigłowców H-21 dokonano desantowania pododdziałów piechoty morskiej w odległości 8 km od brzegu. Desant ten imitował okrażenie z powietrza broniących brzegu pododdziałów⁵. Ponadto, eskadra wypełniała zadania transportu haubic na nowe stanowiska ogniowe.

Doświadczenia, które zdobyto podczas różnorodnych ćwiczeń z wykorzystaniem śmigłowców, zostały zawarte w instrukcji pt. "Morskie operacje desantowe - Wykorzystanie śmigłowców" (Instrukcja tymczasowa) wydanej pk. "PHIB-31". Ustalenia tej

⁵ Tamże, s. 21.

instrukcji poddane zostały praktycznej weryfikacji podczas wojny w Korei.

2 sierpnia 1950 roku wraz z 1 BPM do Korei przybyła eskadra bliskiego rozpoznania, składająca się z czterech śmigłowców S-51 i ośmiu samolotów OY-2. Realizowała ona zadania rozpoznania i łączności, ewakuacji rannych z pola walki, korygowania ognia artylerii i ratownicze.

Chcąc sprostać ogromowi zadań, jakie realizowały śmigłowce, dowódca 1 DPM gen. E.A. CRAIG 11.09.1950 roku zaproponował, aby do Korei skierować dodatkowy kontyngent śmigłowców (w tym śmigłowce transportowe). W dniu 31.08.1951 roku na front koreański przybyła eskadra HMR-1, wyposażona w piętnaście śmigłowców typu HRS-1. Została ona podporządkowana dowódcy 1 DPM i po zaaklimatyzowaniu się 12 września rozpoczęła loty bojowe.

W działaniach bojowych śmigłowce zastosowano po raz pierwszy 19 września 1951 roku. Wykorzystano je do wysadzenia desantu powietrznego na grzbiecie górskim w rejonie miasta Kansong⁶. Zadanie to wykonano przy pomocy dwunastu śmigłowców HRS-1, które w ciągu czterech godzin przewiozły na powyższe wzgórze 282 żołnierzy piechoty morskiej i osiem ton zaopatrzenia. Wysadzenia desantu dokonano bez lądowania, z tzw. zawisu, a żołnierze opuszczali śmigłowce przy pomocy

⁶ A. WOLNY: Desanty powietrzne w wojnach lokalnych, w Korei, Wietnamie i na Bliskim Wschodzie w latach 1945-1973. Warszawa 1979, s. 311.

drabinek sznurowych i lin. Sukces w wykonaniu zadania spowodował, że śmigłowce stały się bardzo popularne. Ich stosowanie oszczędzało czas wykonania zadania i zmniejszało wysiłek żołnierzy w dotarciu do nakazanych rejonów. Eskadrę śmigłowców transportowych zaczęto wykorzystywać do luzowania pododdziałów i przerzutu wojsk na dominujące punkty terenowe.

Powyższe działania nosiły znamiona desantów śmigłowcowych wykonywanych w warunkach bojowych.

Żelazną zasadą obowiązującą załogi śmigłowców było zabieranie rannych żołnierzy podczas rejsów powrotnych. Pozwalało to na szybkie udzielenie specjalistycznej pomocy medycznej. Przykładem może być dostarczenie w ciągu 30 minut rannego żołnierza piechoty morskiej, do szpitala znajdującego się w odległości 27 km od linii styczności bojowej⁷.

Śmigłowce wykorzystując panowanie w powietrzu, realizowały zadania z reguły w dzień. Wyjątek stanowi desant wykonany w nocy z 27/28 września 1951 roku. Jednak trudności w szybkiej realizacji postawionego zadania (złe warunki nawigacyjne, świetlne oznaczenie lądowisk oślepiało pilotów) spowodowały, że był to pierwszy i ostatni desant wykonany nocą w Korei.

Coraz większe zapotrzebowanie na śmigłowce w Korpusie Piechoty Morskiej spowodowało, że do połowy 1953 roku zorganizowano osiem eskadr śmigłowców transportowych. Eskadry

⁷ L. MONTROSS ..., s. 161.

te (oprócz użytych w Korei) wykorzystywane były w ćwiczeniach 2 DPM pk. "HELLEKS I" i "HELLEKS II".

Zebranie doświadczeń z wykorzystania śmigłowców przez korpus piechoty morskiej powierzono specjalnie utworzonemu komitetowi, któremu przewodniczył gen. E. Harris. Komitet ten opracował teorię wykorzystania śmigłowców przez piechotę morską. Została ona przedstawiona w dokumencie pt. "Instrukcja operacji desantowych Nr 4. Ruch z okrętu na brzeg", wydanym w 1952 roku. Ponadto później wydano biuletyn, w którym zawarto dotychczasowe zasady wykorzystania śmigłowców. Również w roku 1953 wydano kolejną instrukcję dotyczącą taktyki działania i metod wykorzystania śmigłowców we współdziałaniu z siłami lądowymi.

Uwzględniając dotychczasowe wnioski z wojny w Korei i z ćwiczeń, w jakich były wykorzystane śmigłowce, opracowana teoria zalecała stosować je do realizacji następujących zadań:

a) w natarciu:

- wysadzanie desantów w sile od kpm do bpm na korzyść głównego zgrupowania dywizji;
- uchwytowanie dominujących punktów terenowych w rejonie lądowania głównych sił desantu;

b) w obronie:

- przerzut pododdziałów na zagrożone odcinki obrony;
- zamiana broniących się pododdziałów;
- zaopatrywanie lub ewakuacja broniących się pod-

oddziałów;

- przerzut pododdziałów w rejony organizowanych przez nie ubezpieczeń bojowych;

- dozorowanie luk w ugrupowaniu bojowym;

c) w innych rodzajach działań:

- patrolowanie rejonów ześrodkowania pododdziałów;

- dostarczanie uzupełnień i zaopatrzenia pododdziałom.

Przydzielanie eskadr dywizjom piechoty morskiej świadczy o chęci zwiększenia ruchliwości poszczególnych pododdziałów. Wynika z tego, że w piechocie morskiej została określona rola śmigłowca, jako środka taktycznego, realizującego określone zadania bojowe na korzyść walczących wojsk.

Zakończona 27 lipca 1953 roku wojna w Korei spowodowała wśród niektórych teoretyków wojskowych polaryzację poglądów na wykorzystanie śmigłowców w walce. Pojawiły się poglądy, że zastąpią one transport samochodowy i w ciągu najbliższych lat przewozić będą około 80 procent zaopatrzenia wojsk⁸. Twierdzono również, że skonstruowanie śmigłowców o udźwigu do 5 ton umożliwi w dostatecznym stopniu rozśrodkowanie wojsk i zapasów materiałowych, co na atomowym polu walki jest nieodzowne.

W roku 1954 Korpusowi Piechoty Morskiej zaprezentowano

⁸ E. HAMPE: Jakie korzyści daje siłom lądowym ruchliwość powietrzna. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 6, 1966 r., s. 38.

kolejny typ śmigłowca (H-37) o udźwigu 26 żołnierzy z pełnym wyposażeniem i uzbrojeniem lub trzech samochodów osobowo-terenowych. Konstrukcja śmigłowca umożliwiała złożenie łopaty wirnika i jego transport pod pokładem lotniskowca.

Oprócz piechoty morskiej coraz większe zainteresowanie wykorzystaniem śmigłowców zaczęły przejawiać wojska lądowe. Początkowo chciano je wykorzystywać do przewozu sprzętu i zaopatrzenia. Jednak z chwilą powołania przez ministra obrony Mc Namarę w 1961 roku komitetu ds. taktycznej ruchliwości zakres wykorzystania śmigłowców przez wojska lądowe znacznie się rozszerzył. Na czele komitetu stanął gen. por. H.M. Howze (ówczesny dowódca 18 KPD). Komitet bazując na doświadczeniach piechoty morskiej w wykorzystaniu śmigłowców oraz uwzględniając przyszłościowe pole walki, zaproponował dwa kierunki zwiększenia mobilności wojsk lądowych. Były one następujące:

- zwiększenie zakresu wykorzystania śmigłowców i samolotów do ogniowego wsparcia wojsk lądowych z powietrza;
- reorganizacja wszystkich bojowych i tyłowych pododdziałów pod kątem zwiększenia ich możliwości manewrowych w wymiarze powietrznym.

W wyniku prac komitetu na szczeblu armii polowej powstały pododdziały lotnictwa transportowego sił lądowych, przeznaczone do zwiększenia ruchliwości oddziałów bojowych w skali taktycznej. Pododdziały lotnictwa, organicznie podporządkowane dowódcy armii, były przez niego przydzielane, w

zależności od decyzji dowódców korpusów. Najniższym szczeblem, do którego przydzielono lotnictwo transportowe sił lądowych, była dywizja. Sposób wykorzystania lotnictwa przez wojska lądowe precyzował wydany w czerwcu 1958 roku Regulamin polowy sił lądowych Stanów Zjednoczonych (FM57-35).

Oprócz rozwiązywania problemów związanych z wykorzystaniem śmigłowców do desantowania pododdziałów wojsk lądowych rozpoczęto prace nad ich uzbrajaniem, aby mogły wspierać wojska po desantowaniu. Wynika z tego, że śmigłowiec przestał być postrzegany tylko jako środek transportu. Zaczęto w nim upatrywać namiastkę wozu bojowego, który może wspierać walkę desantowanych pododdziałów. Wprowadzenie śmigłowców uzbrojonych spowodowało bowiem przejęcie przez nie części zadań ogniowych wykonywanych przez inne rodzaje wojsk (m.in. artylerię i lotnictwo). Jednocześnie zwiększyły się możliwości bojowe desantowanych pododdziałów.

Wprowadzenie śmigłowców uzbrojonych zapoczątkowało wyższą jakość ruchliwości powietrznej, jaką jest przejście do działań desantowo-szturmowych.

W 1957 roku przeprowadzono ćwiczenia, w których w skład rozpoznawczego pułku pancernego włączono kompanię śmigłowców uzbrojonych w karabiny maszynowe i wyrzutnie pocisków rakietowych. Na bazie doświadczeń z ćwiczeń w Szkole Lotnictwa Wojsk Lądowych sformowano powietrzną kompanię rozpoznawczą. Była ona przeznaczona do wykonywania zadań specjalnych. Składała się z dwóch plutonów wyposażonych w

śmigłowce uzbrojone oraz z pododdziału śmigłowców przeznaczonych do transportu amunicji, materiałów pędnych oraz ewakuacji rannych.

Równolegle rozpoczęto prace nad opancerzeniem śmigłowców przeznaczonych do bezpośredniego wsparcia wojsk. Dysponując dużą ilością materiału badawczego, teoretycy amerykańscy doszli do wniosku, że należy wyróżnić dwa rodzaje działań z wykorzystaniem śmigłowców, a mianowicie działania⁹:

- śmigłowcowo-desantowe;
- śmigłowcowo-transportowe.

Przez działania śmigłowcowo-desantowe rozumiano realizację zadań w ugrupowaniu przeciwnika. Z kolei działania śmigłowcowo-transportowe określano, że mają miejsce wówczas, gdy lądowanie odbywa się na terenie zajmowanym przez wojska własne.

Konflikt koreański, jak i późniejsze ćwiczenia potwierdziły przekonanie, że desanty taktyczne powinny być realizowane siłami wysyłanymi z dywizji zmechanizowanych (pancernych). Aby były one całkowicie niezależne od lotnictwa transportowego i bombowego, powinny dysponować śmigłowcami uzbrojonymi (szturmowymi). W związku z tym dokonano klasyfikacji śmigłowców. W zależności od ich przeznaczenia wyodrębniono następujące rodzaje śmigłowców:

⁹

BRION: Zastosowanie śmigłowców. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2, 1959 r., s. 85.

- do prowadzenia rozpoznania i obserwacji pola walki oraz ratownictwa (ewakuacja zestrzelonych pilotów nad terenem przeciwnika i nad morzem);

- szturmowe;

- transportowe - do transportu wojsk, sprzętu i zaopatrzenia.

- wielozadaniowe - do transportu wojsk oraz wsparcia ogniowego.

Z uwagi na złożoność problemów związanych z realizacją desantu śmigłowcowego wskazywano, że jego działanie w ugrupowaniu przeciwnika nie powinno trwać dłużej niż jedną dobę¹⁰. Zakładano przy tym, że działanie desantu powinno być natychmiast wykorzystywane przez oddziały dywizji, na kierunku których zostały wysadzone. W ten sposób rozpoczęło się kształtowanie działań powietrzno-lądowych.

Dywizje wojsk lądowych chcąc sprostać wymaganiom powietrzno-lądowego pola walki, w swoich strukturach organizacyjnych dysponowały pododdziałami śmigłowców (26 w DP i 28 w DPanc).

Wnioski z wojen na półwyspie Indochińskim dobitnie świadczą o tym, że powietrzny wymiar walki wojsk lądowych nabrał szczególnego znaczenia w czasie wojny wietnamskiej.

¹⁰ J. WIŚNIEWSKI: Operacje powietrznodesantowe i powietrzno-szturmowe według poglądów NATO. Warszawa 1982, s. 32.

Warunki fizyczno-geograficzne oraz charakter prowadzonej wojny, w której nie było ciągłych i wyraźnie zarysowanych linii frontu, sprawił, że zabrakło tam typowych rodzajów walki jak natarcie czy obrona. Była to wojna, którą Amerykanie określili jako "wojnę dowódców kompanii i plutonów"¹¹.

Pomimo specyfiki działań uważano, że powodzenie w walce można osiągnąć przez zdecydowane działania zaczepne. Wyrażać się one między innymi miały w szybkim manewrze i gwałtownym uderzeniu przy silnym wsparciu ogniowym. Zakładano, że takie działanie pozwoli narzucić swą wolę przeciwnikowi, utrzymać inicjatywę oraz osiągnąć główny cel w wojnie przeciwpartyzanckiej - tj. zniszczenie sił partyzanckich. Środkiem, który powinien sprostać wyżej wymienionym wymaganiom, miał się okazać śmigłowiec. Dowodem tego jest wzrost ich liczby z 250 w 1965 roku do około 4000 w roku 1970. Wielu amerykańskich dowódców podkreślało, że żaden z wprowadzonych środków walki od czasu pojawienia się czołgu nie spowodował tak poważnych zmian w jej planowaniu i prowadzeniu, jak śmigłowiec¹².

Specyfika Wietnamu pozwoliła wypracować trzy sposoby działań, w których wykorzystywano śmigłowce. Były nimi¹³:

¹¹ Taktyka amerykańskich pododdziałów sił lądowych w wojnie wietnamskiej. Sztab Generalny WP, Zarząd II; Warszawa 1969, s. 7.

¹² Tamże, s. 93.

¹³ Tamże.

- szturm powietrzny;
- orli lot;
- rozpoznanie bojowe.

Pod pojęciem szturm powietrznego rozumiano wysadzenie desantu śmigłowcowego w celu:

- zniszczenia określonego obiektu, jeśli nie może tego dokonać lotnictwo lub artyleria;
- opanowania i utrzymania rejonu ważnego z taktycznego punktu widzenia;
- dezorganizacji komunikacji i odcięcia dróg odwrotu partyzantów, z następującym po tym okrążeniem i zniszczeniem ich.

"Orli lot" to działania małych zgrupowań w sile do kompanii piechoty wyposażonych w śmigłowce, których zadaniem jest wykrycie obiektu ataku, szybkie i bezwzględne zniszczenie go z powietrza, a następnie przelot w inny rejon i szukanie kolejnego celu.

Na podstawie analizy wymienionych sposobów działań przy pomocy śmigłowców można stwierdzić, że część z nich - szczególnie "orli lot" - była początkiem działań powietrzno-szturmowych. Wynika z tego, że działania powietrzno-lądowe zyskały nową jakość. Było to wynikiem doskonalenia współdziałania między śmigłowcami uzbrojonymi i transportowymi, zapewniającego pełne wykorzystanie ich walorów taktyczno-technicznych.

W czasie wykonywania zadania decydującą rolę odgrywał czynnik

zaskoczenia i czasu.

Analizując działania w Wietnamie należy stwierdzić, że generalną zasadą obowiązującą podczas wysadzania desantów śmigłowcowych było desantowanie w zasięgu ognia artylerii tego szczebla, który organizował desant. Podyktowane to było tym, że w razie jakiegokolwiek niepowodzenia dowódca desantu mógł wywołać ogień artylerii.

Konfrontacja teorii z praktyką upewniła dowódców amerykańskich, że śmigłowiec jest uniwersalnym środkiem walki, który oprócz zadań zawartych w dotychczasowych instrukcjach może być ponadto wykorzystany do:

- działań propagandowo-psychologicznych;
- zadymiania;
- jako powietrzny element dowodzenia;
- przerzutu artylerii na nowe stanowiska ogniowe.

Wojna wietnamska spowodowała również doskonalenie konstrukcji śmigłowców. Oprócz specjalistycznego sprzętu montowano na nich różnorodne uzbrojenia. Z dużej liczby stosowanych typów wyodrębniły się cztery kategorie śmigłowców¹⁴:

- lekki śmigłowiec 3-5 osobowy;
- średni śmigłowiec desantowy, częściowo uzbrojony do przewozu na pole walki drużyny piechoty;
- śmigłowiec szturmowy, nazywany latającym czołgiem, częściowo opancerzony i uzbrojony w rakiety, granatniki,

¹⁴ Wł. OSTROWICZ: Śmigłowce. MON, Warszawa 1971, s. 73-74.

karabiny maszynowe;

- śmigłowiec transportowy do przewozu ciężkiego uzbrojenia i ewentualnie dalszych rzutów desantu.

Reasumując, można stwierdzić, że w zależności od typu śmigłowce realizowały następujące zadania:

a) lekkie:

- rozpoznanie terenu i przeciwnika w dzień i w ograniczonym zakresie w nocy;
- obserwacja pola walki;
- korygowanie ognia artylerii;
- rozpylanie bojowych środków chemicznych i biologicznych oraz stawianie zasłon dymnych;
- oświetlanie nocą pola walki za pomocą reflektorów lub zrzutu na spadochronach bomb oświetlających;
- zabezpieczenie przedsięwzięć z zakresu wojny psychologicznej;

b) średnie:

- wysadzanie taktycznych desantów;
- transportowanie, przerzucanie pododdziałów i oddziałów sił lądowych (piechoty morskiej) na pole walki;
- zabezpieczenie działań wojsk specjalnego przeznaczenia;
- ewakuacja rannych i chorych bezpośrednio z pola walki;

c) szturmowe:

- bezpośrednie wsparcie ogniowe z powietrza podod-

działów walczących z przeciwnikiem;

- niszczenie i obezwładnianie stanowisk ogniowych broni maszynowej, artylerii, stanowisk dowodzenia i umocnień polowych oraz zwalczanie celów pancernych;

- osłona śmigłowców transportowych w czasie wykonywania lotów nad obszarem zajęтым przez przeciwnika;

d) transportowe:

- transportowanie uzbrojenia, sprzętu i zaopatrzenia na polu walki i na tyłach;

- przerzucanie dział na nowe stanowiska ogniowe;

- mechanizacja prac inżynierskich przy budowie mostów, przepraw i obiektów fortyfikacyjnych;

- ewakuacja z pola walki na tyły uszkodzonego uzbrojenia i sprzętu nadającego się do remontu.

Z uzyskanych wniosków wynikało także, że śmigłowce mogą być również wykorzystywane jako powietrzne punkty obserwacyjne, radiowe stacje przekaźnikowe, łącznikowe i do gaszenia pożarów.

Jak wynika z przedstawionej szerokiej gamy zadań, armia amerykańska postawiła na doskonalenie tych kategorii śmigłowców, które są najbardziej przydatne na polu walki. Takie działanie dało możliwość sprecyzowania wymagań przez użytkowników dla poszczególnych biur konstrukcyjnych.

Wojna wietnamska oprócz ugruntowania sposobów wykorzystania śmigłowców przez wojska lądowe uwidoczniała walory śmigłowca uzbrojonego. Jego efektem końcowym okazał się

śmigłowiec szturmowy, któremu w zależności od charakteru wykonywanego zadania można podwieszać różnorodne uzbrojenie. Zadania wykonywane przez tę kategorię śmigłowców mogły być następujące¹⁵:

- wsparcie ogniowe nacierających pododdziałów desantu przez ostrzeliwanie rakietami i bronią pokładową siły żywej i środków ogniowych przeciwnika;
- wzbronienie podejścia świeżych sił;
- wskazywanie celów artylerii i lotnictwu;
- obezwładnianie odwodów znajdujących się poza zasięgiem ognia artylerii;
- wzbranianie partyzantom zajmowania kolejnych rubieży obronnych;
- burzenie obozowisk partyzanckich.

Z zadań, które realizowane były przy wykorzystaniu śmigłowców wynika, że Amerykanie dokonali kolejnego skoku jakościowego w działaniach w wymiarze powietrznym.

Równolegle z prowadzeniem wojny w Wietnamie rozpoczęto wykorzystywanie śmigłowców w ćwiczeniach na Europejskim Teatrze Wojny. Przykładem takiego działania może być przeprowadzone na terytorium RFN w 1972 roku w dniach 30.11 - 8.12. dwustronne ćwiczenie 5 KA (A) pk. "CARAVAN 1". W ćwiczeniu tym brało udział 150 śmigłowców. Przy ich pomocy wysadzano desanty taktyczne w sile do kompanii na głębokość

¹⁵ A. WOLNY: Desanty powietrzne..., s. 524.

12-16 km w celu zwiększenia tempa natarcia¹⁶.

O większym zainteresowaniu śmigłowcami w Europie poinformował na wykładzie wygłoszonym w Królewskim Instytucie Połączonych Rodzajów Sił Zbrojnych w Londynie 17.1.1973 roku dowódca amerykańskich sił lądowych gen. M.S. Davison zebranych oficerów innych armii NATO. Stwierdził on, że od 1970 roku rozpoczęto prowadzenie prób nad wykorzystaniem śmigłowców w siłach lądowych stacjonujących w Europie. Poinformował on zebranych, że w kwietniu i maju 1972 roku w rejonie Ansbach (RFN) przeprowadzono pomyślnie próby wykorzystania śmigłowców uzbrojonych do zwalczania celów opancerzonych. Na ich podstawie stwierdzono, że śmigłowce uzbrojone w przeciwpancerne pociski rakietowe mogą stanowić skuteczną broń przeciwpancerną na europejskim polu walki¹⁷.

Mniejsze zainteresowanie desantami taktycznymi realizowanymi na Europejskim Teatrze Wojny wynikało z faktu, iż niektórzy oficerowie, (między innymi gen. W.F. Fulton) twierdzili, że takie działania, jakie miały miejsce w Wietnamie - z uwagi na niedostateczną siłę uderzeniową po wylądowaniu - będą mniej przydatne w wojnie o dużej lub

¹⁶ Ćwiczenie "CARAVAN-1" 5 amerykańskiego KA. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1973 r., dodatek specjalny nr 1/41, s. 145.

¹⁷ Rola i możliwości sił lądowych Stanów Zjednoczonych w Europie. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1974 r., dodatek specjalny nr 1/54, s. 105.

średniej intensywności.¹⁸

Chcąc sprostać wymoganiom europejskiego pola walki i zwiększyć ruchliwość powietrzną pododdziałów piechoty, postanowiono dokonać wyraźnego skoku jakościowego w budowie śmigłowców wojskowych. W związku z tym rozpoczęto realizację dwóch programów - UTTAS (Utility Tactical Transport Aircraft System - wielozadaniowy taktyczny sprzęt transportu powietrznego); oraz - LAMPS Mk III (Light Airborne Multipurpose System - lekki wielozadaniowy system powietrznodesantowy).

Zakładano, że opracowane i zaakceptowane przez dowództwo wojsk lądowych typy śmigłowców pozwolą wykorzystać wysoką manewrowość naziemną i powietrzną w prowadzeniu działań w każdych warunkach bojowych i terenowo-klimatycznych.

Oprócz poprawy jakości sprzętu zaczęto zwiększać liczbę śmigłowców w lotnictwie sił lądowych, organizując je w brygady, pułki i bataliony. Zdaniem amerykańskich specjalistów lotnictwa sił lądowych powinno zapewnić możliwości tworzenia zgrupowań śmigłowców do wykonywania zadań, w zależności od konkretnej sytuacji taktycznej. Niezależnie od lotnictwa sił lądowych rozpoczęto w dywizjach zwiększać liczbę śmigłowców, aby na tym szczeblu zdynamizować powietrzny wymiar walki. Wychodząc z założenia, że na Europejskim Teatrze Wojny bardziej opłacalne będą taktyczne

¹⁸ M. BIEŁOW, B. AWILIN: Aeromobilnyje operacii armii SSzA. Moskwa 1977, s. 108.

desanty śmigłowcowe, zalecano je wykonywać siłami od kompanii do batalionu zmechanizowanego, a jeśli był organizowany przez korpus armijny - w sile od batalionu do brygady powietrznodesantowej. Desantowanie taktycznego desantu zalecano realizować na głębokości 30-50 km, a niekiedy do 80 km¹⁹.

W wyniku ćwiczeń z wojskami uogólniono zadania desantów taktycznych, do których zaliczono²⁰:

- uchwycenie i utrzymanie do czasu podejścia wojsk własnych ważnych rubieży, węzłów komunikacyjnych, przepraw, przesmyków, cieśnin itp.;
- wzbronienie podejścia odwodów przeciwnika;
- niszczenie środków przenoszenia broni jądrowej;
- dezorganizacja dowodzenia oraz pracy tyłów;
- wykonanie uderzeń dla rozbicia sił przeciwnika, na które wykonano zmasowane uderzenia ogniowe;
- zwalczanie oddziałów i pododdziałów przeciwnika, które przerwały się w głąb ugrupowania obronnego wojsk własnych itp.

Przyjęto również, że:

- desanty należy stosować na kierunku głównego uderzenia z takim wyliczeniem, aby były one w stanie prowadzić samodzielnie walkę przez 1,5-8 godz.;

¹⁹ J. WISNIEWSKI: wyd. cyt. s. 7.

²⁰ Tamże.

- chcąc uzyskać zaskoczenie, desanty należy wysadzać w warunkach ograniczonej widoczności;
- skład desantu uzależniony jest od czasu działania w ugrupowaniu przeciwnika oraz charakteru wykonywanych zadań;
- najbardziej typowy desant to wzmocniony batalion zmechanizowany.

W grudniu 1984 roku Naczelny Dowódca Połączonych Sił Zbrojnych NATO w Europie - gen. B.W. Rogers - przedstawił nową koncepcję działania wojsk. Nosiła ona nazwę "koncepcji głębokich uderzeń" - FOFA (Follow On Forces Attack). Jej istota polega na dążeniu do zsynchronizowanego co do miejsca i czasu działania sił lądowych i powietrznych w celu rozczłonkowania i obezwładnienia podchodzących drugich rzutów (odwodów) przeciwnika (głównie pancernych). Koncepcja głębokich uderzeń była dostosowaniem do Europejskiego Teatru Wojny amerykańskiej koncepcji "walki powietrzno-lądowej 2000". Jej treść została włączona do regulaminu walki FM-100-5 "Operations". W myśl tych koncepcji zaleca się, aby taktyczne desanty śmigłowcowe organizowane na szczeblu dywizji były wysadzane:

- w sile kompanii - na głębokość 10-15 km;
- w sile batalionu - na głębokość 15-20 km.

Aby umożliwić realizację koncepcji FOFA, do struktur organizacyjnych dywizji zmechanizowanych i pancernych rozpoczęto wprowadzać brygady śmigłowców, co stawiało do dyspozycji dowódcy dywizji 50 śmigłowców szturmowych i 30 wielozada-

niowych. Taka liczba środków powietrznych w dywizji umożliwia jej samodzielnie prowadzenie walki w wymiarze powietrzno-lądowym.

Z ilości śmigłowców w dywizji wynika, że desanty śmigłowcowe mogą być wspierane podczas walki nie tylko ogniem artylerii. To także działanie śmigłowców szturmowych, które niszcząc obiekty przeciwnika, ułatwią realizację zadania siłom desantu.

Omówiony sposób działania został praktycznie sprawdzony przez pododdziały 7 LDP i 82 DPD, które w dniach 20-23 grudnia 1989 roku w Panamie walczyły z pododdziałami obrony narodowej w jej zachodnich rejonach. Realizowano to przez wysadzenie dużej liczby desantów w sile od kompanii do batalionu ze śmigłowców UH-60A "Black Hawk", przy wsparciu śmigłowców szturmowych AH-64A "Apache" i AH-1A²¹. Taki sposób działania znalazł odbicie w regularminie polowym wojsk lądowych FM-900-4 "Air assault operations". Przewidywał on, że jeśli dywizja dodatkowo zostanie wzmocniona pododdziałami lotnictwa wojsk lądowych, to może utworzyć tzw. powietrznomanewrowe grupy uderzeniowe (PMGU - AMTF) oraz realizować rajdy powietrzne²².

Reasumując ocenę ewolucji desantów śmigłowcowych można stwierdzić, że Amerykanie dostrzegając w śmigłowcu środek do

²¹ W. GARMAS, I. OSTROVNOJ: Aeromobilnyje opieraczi. Zarubieżnoje Wojennoje Obozrienije, Nr 9 1990 r., s. 21.

²² Lotnictwo sił lądowych głównych państw NATO. Warszawa 1988, s. 143.

zwiększenia ruchliwości początkowo wykorzystywali go w piechocie morskiej do zadań związanych z zabezpieczeniem działań i zadań transportowych.

Wojna w Korei spowodowała, że śmigłowce zyskały popularność wśród żołnierzy spoza korpusu piechoty morskiej z uwagi na swe walory techniczne znacznie przewyższające sprzęt, którym dysponowali. Doświadczenia koreańskie sprawiły, że przed śmigłowcem postawiono większe wymagania w zakresie udźwigu oraz zastosowania ich nie tylko do zadań transportowo-desantowych.

Wojna wietnamska potwierdziła przydatność śmigłowców w działaniach piechoty oraz spowodowała wzrost ich wykorzystania. Wprowadzono nowy typ śmigłowca uzbrojonego początkowo w broń strzelecką, a później w kierowane i niekierowane pociski rakietowe.

Dalszy wzrost zadań realizowanych przez pododdziały wykorzystujące śmigłowce spowodował, że zaczęto je stosować w ćwiczeniach realizowanych w Europie. Jednak upancernienie potencjalnego przeciwnika na tym teatrze wojny spowodowało, że powstał kolejny typ śmigłowca - szturmowy. Z kolei doskonalenie konstrukcji śmigłowców i nowych środków walki sprawiło, że desanty śmigłowcowe planowano wysadzać coraz dalej od linii styczności bojowej, jednak nigdy poza zasięgiem artylerii tego szczebla, który jest organizatorem desantu.

Desanty przestały być domeną wojsk powietrznodesantowych. Ich rolę przejęła piechota wykorzystująca śmigłowce. Armia amerykańska dostrzegając w śmigłowcu środek do zwiększenia ruchliwości pododdziałów piechoty nie tylko wykorzystwała go do transportu. Upatrując w nim jeszcze jeden środek walki - uzbroiła go tworząc w ten sposób tandem - śmigłowiec transportowy i szturmowy, który wykorzystywany przez wojska lądowe zwiększał ich tempo działań i zmniejszał czas reakcji na sytuacje zaistniałe na polu walki.

2. Bundeswehra

Z chwilą przyjęcia RFN do paktu NATO rozpoczęto równolegle z tworzeniem związków taktycznych organizować lotnictwo wojsk lądowych, aby zwiększyć ich ruchliwość na polu walki. Pododdziały lotnictwa wojsk lądowych zaczęto wyposażać w śmigłowce zakupione w USA i Francji. W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, że najlepszym lekkim śmigłowcem jest francuski "Alouette II", którego zakupiono w 1958 roku w ilości 130 sztuk. Ze śmigłowców transportowych wybrano amerykański CH-53 i rozpoczęto jego produkcję w kraju.

Doświadczenia armii amerykańskiej zostały uwzględnione również w tworzeniu grup lotnictwa wojsk lądowych na szczeblu korpusu, a w dywizjach rozpoczęto organizację eskadr lotnictwa rozpoznawczo-łącznikowego składających się z 12 śmigłowców

Alouette II i 12 samolotów DO-27²³.

Doświadczenia armii amerykańskiej w Wietnamie spowodowały, że Niemcy rozpoczęli uzbrajać śmigłowce w broń maszynową i pociskie rakietowe. Uwzględniając wnioski z rozwoju ruchliwości powietrznej w innych armiach, szczególnie amerykańskiej, teoretycy wojskowi RFN lansują cztery etapy wzrostu ruchliwości wojsk lądowych. Stosownie do specyfiki Europejskiego Teatru Wojny oraz uwarunkowań Bundeswehry, wzrost ruchliwości chcą osiągać następująco²⁴:

- w etapie pierwszym - przyjęcie do uzbrojenia lekkich i średnich śmigłowców transportowych;

- w etapie drugim - uzbrojenie części z nich w środki ogniowe w celu wsparcia z powietrza wojsk lądowych;

- w etapie trzecim - opracowanie i przyjęcie do wyposażenia śmigłowców uzbrojonych;

- w etapie czwartym - powstanie jakościowo nowego rodzaju wojsk, jakim są wojska powietrznoszturmowe (powietrznomanewrowe).

Śledząc rozwój ruchliwości wojsk lądowych należy stwierdzić, że RFN realizuje przedstawiony wyżej program z pełną konsekwencją.

²³ W. OSTROWICZ: Śmigłowce. Warszawa 1971, s. 109.

²⁴ Powietrzno-lądowe działania operacyjne i taktyczne. AON, Warszawa 1991, s. 67.

W początkowym etapie zwiększania ruchliwości wojsk zaczęto wykorzystywać na szczeblu korpusu armijnego brygady powietrznodesantowe, które mają być im przydzielone w momencie wybuchu wojny. Zwiększenie ruchliwości na szczeblu dywizji rozwiązano w ten sposób, że w każdej z nich przeszkolono po jednym batalionie zmechanizowanym do działania jako taktyczny desant śmigłowcowy. Przykładem takiego działania może być dwustronne ćwiczenie 2 KA (NZ) pk. "GROSSE ROESSEL SPRUNG" przeprowadzone jesienią 1969 roku. W czasie ćwiczenia wysadzano desanty taktyczne tak w natarciu, jak i w obronie. W natarciu desanty były wysadzane ze składu dywizji pancerniej, które miały umożliwić opanowanie przyczółków na Wezerze przez oddziały wydzielone i forsowanie przeszkody wodnej z marszu. Desant w sile batalionu był wysadzony w odległości 50 km od linii styczności wojsk.

Kolejny desant w tym ćwiczeniu miał umożliwić manewr odwodami na zagrożony odcinek obrony. Przerzucony odwód w sile brygady powietrznodesantowej zluzował brygadę, która poniosła duże straty podczas obrony rejonu Vogelsberg. Realizacja przerzutu była następująca: w pierwszy rejs załadowano na śmigłowce jeden batalion powietrznodesantowy, pozostałe wykonywały marsz do nowego rejonu załadowania. W ten sposób kolejne bataliony brygady były przerzucane do rejonu obrony. Po przerzucie żołnierzy w następnej kolejności przenie-
transportowano drogą powietrzną artylerię i lekkie pojazdy. Dzięki takiemu rozwiązaniu brygada całością sił zajęła rejon

obrony trzy godziny wcześniej niż planowano.

Analizując taki sposób działania należy stwierdzić, że Bundeswehra umiejętnie przenosząc wzorce odnośnie wykorzystania śmigłowców przez armię USA, stosowała je do zadań transportowych na szczeblu korpusu oraz wykonywania taktycznych desantów śmigłowcowych.

Potwierdzeniem tego może być ćwiczenie pk. "GUTES OMEN" zrealizowane w październiku 1971 roku. W ćwiczeniu tym 271 bpd był wykorzystany do wzmocnienia obrony na zagrożonym kierunku, gdzie z chwilą zajęcia pozycji ryglowej został podporządkowany dowódcy 10 BPZmot.

Realizując koncepcję wzrostu ruchliwości wojsk, zamiast grup lotnictwa wojsk lądowych na szczeblu korpusu armijnego zorganizowano dwa pułki lekkich i średnich śmigłowców transportowych. Ogółem w pułkach znajdowało się około 100 śmigłowców, w tym 40 - to średnie śmigłowce transportowe. Zwiększenie ilości śmigłowców na szczeblu korpusu wskazuje, że wojska lądowe Bundeswehry uzyskały możliwość realizacji zadań operacyjno-taktycznych w wymiarze powietrzno-lądowym. Jednak częstotliwość wysadzania desantów na kierunkach działania poszczególnych dywizji była mniejsza. Było to wynikiem decyzji dowódcy korpusu armijnego w której precyzowano wykorzystanie pułków śmigłowców. W związku z tym aby wysiłku śmigłowców nie rozdrabniać desanty mogły być realizowane siłami co najmniej batalionu, chociaż nie można wykluczyć odstępstw od takiego sposobu działania.

Zasady wykorzystania śmigłowców i sposoby działania zostały zawarte w regulaminie polowym Bundeswehry HDV-100/1. Z zapisu regulaminu wynika, że w zależności od rodzaju działań, przy użyciu śmigłowców można było realizować następujące zadania:

- rozpoznanie terenu i sił przeciwnika;
- przerzut grup rozpoznawczych;
- zabezpieczenie łączności między dowódcami związków taktycznych i korpusu armijnego;
- ubezpieczenie skrzydeł zgrupowań uderzeniowych (przez dozorowanie);
- umożliwienie szybkiego przegrupowania i ześrodkowania sił na kierunku głównego uderzenia przeciwnika;
- transport wojsk i zaopatrzenia;
- blokowanie w toku walki ważnych obiektów terenowych.

Natomiast zadaniami taktycznego desantu śmigłowcowego były:

- uchwycenie i utrzymanie ważnych rubieży terenowych, węzłów dróg, przepraw i przyczółków na przeszkodach wodnych do czasu podejścia sił głównych;
- rozpoznanie i niszczenie środków napadu jądrowego oraz punktów dowodzenia i kierowania;
- natarcie na broniącego się przeciwnika od tyłu i ze skrzydeł;
- okrążenie zgrupowania przeciwnika we współdziałaniu z wojskami nacierającymi od czoła;

- niedopuszczenie do podejścia odwodów;
- dezorganizacja pracy organów tyłowych.

Desant taktyczny zalecano wysadzać na takiej głębokości, na której może być wsparty ogniem dywizjonów rakietowych, a w czasie prowadzenia natarcia - dywizjonów artylerii dalekonośnej²⁵.

Zasady wysadzenia desantu są więc zbliżone do tych, jakie preferują Amerykanie. Różnica tkwi w tym, że zabezpieczenie wysadzenia desantu będzie częściowo realizowane siłami korpusu. Oprócz doskonalenia zasad wykorzystania śmigłowców do transportu desantów wiele uwagi zaczęto poświęcać śmigłowcom przeciwpancernym. Pomyślny postęp w pracach konstrukcyjnych upoważnił ówczesnego dowódcę Lotnictwa Sił Lądowych gen. bryg. H. Tiedgena do umieszczenia ich w prognozie wyposażania wojsk w nowe środki walki w latach 1980-1984. W wyniku czego, na szczeblu korpusu powstały pułki śmigłowców przeciwpancernych. Pomimo powstania pułków śmigłowców przeciwpancernych intensywność desantów śmigłowcowych nie zwiększyła się. Wynikało to prawdopodobnie ze sceptycyzmu, z jakim odnosili się specjaliści niemieccy do takiego działania. Twierdzili oni, że zaleta wojsk desantu, jaką jest zdolność do szybkiego przerzutu w określony rejon, traci na swej wartości z chwilą wylądowania. Pododdziały desantu nie dysponują bowiem dosta-

²⁵ M.W.: Wojska powietrznodesantowe RFN. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4/1981 r., s. 27.

tecznym uzbrojeniem, aby po wylądowaniu mogły nawiązać równorzędną walkę z przeciwnikiem.

Chcąc zniwelować dysproporcje pomiędzy siłami desantu, a wojskami pancernymi przeciwnika od 1988 roku rozpoczęto wyposażać oddziały powietrznodesantowe w transportery opancerzone WIESEL²⁶. Uzbrojone są one w wyrzutnie przeciwpancernych pocisków kierowanych lub armaty o kalibrze 20 mm.

Wynika z tego, że wojska lądowe Bundeswehry będą podwyższały jakość oddziałów przeznaczonych do realizacji desantów w skali operacyjnej. W związku z tym ilość desantów śmigłowcowych organizowanych na szczeblu korpusu może być większa.

Natomiast dywizje w mniejszym stopniu będą realizowały tego typu przedsięwzięcia. Przejście do jakościowo innych działań powietrzno-lądowych upatrują Niemcy w utworzeniu wojsk powietrznomanewrowych, a ich działanie ma być swoistym mieczem torującym drogę wojskom zmechanizowanym i pancernym.

²⁶ W. FLUME: Luftbewegliche Kampftruppen. Wehrtechnik nr 3, 1988 r., s. 22.

3. Inne armie NATO

Francja

Francja wycofała się w 1966 r. z wojskowej struktury NATO, w kontekście rozpatrywanego problemu celowe wydaje się jednak prześledzenie rozwoju wykorzystania powietrznego wymiaru walki przez armię francuską na tle innych armii NATO. Wynika to również z faktu, że Francuzi dysponowali określonymi doświadczeniami bojowymi z zakresu użycia śmigłowców i desantów powietrznych.

Pierwsze próby użycia śmigłowców na polu walki miały miejsce podczas wojny w Wietnamie. Użyto je do ewakuacji okrażonych sił z twierdzy Dien Bien Phu.

Następnym obszarem zbierania doświadczeń była wojna w Algierii. Śmigłowców nie użyto tam jedynie do zadań transportowych, lecz przy ich pomocy zorganizowano tzw. "grupy pacyfikacyjne". W skład takiej grupy wchodziły z reguły trzy śmigłowce transportowe i jeden uzbrojony. Grupa taka, po rozpoznaniu miejsca pobytu partyzantów, była szybko przerzucona w ten rejon, a jej działanie było wspierane ogniem z powietrza. Wynika z tego, że Francuzi pierwsi zapoczątkowali działania które Amerykanie nazwali w Wietnamie "orlim lotem". Są to w istocie początki działań powietrzno-szturmowych.

Aby zwiększyć zakres zadań wykonywanych przez pododdziały piechoty, w latach pięćdziesiątych powołano lotnictwo wojsk lądowych (1953 r.), które realizowało początkowo zadania rozpoznawcze, ewakuacji rannych i transportowe.

Wykorzystując doświadczenia z walk w Algierii, jak i wnioski innych armii dotyczące użycia śmigłowców uzbrojonych w broń maszynową, rozpoczęto w latach 1955-1957 prace zmierzające do uzbrojenia ich w przeciwpancerne pociski kierowane. Pozytywne wyniki odbytych strzelań spowodowały, że rozpoczęto wyposażać śmigłowce typu Dijn i Alouette II w przeciwpancerne pociski kierowane typu SS-10 i SS-11.²⁷

Wzrost zadań realizowanych przez śmigłowce spowodował, że w 1966 roku zorganizowano dowództwo lotnictwa lekkiego sił lądowych. Utworzono równocześnie okręgowe i dywizyjne grupy lotnictwa lekkiego²⁸. Grupy te miały wykonywać następujące zadania:²⁹

- wzmocnienie pododdziałów walczących na zagrożonym odcinku;
- uchwycenie kluczowych punktów terenowych;
- zdobycie przyczółków itp.

²⁷ S. PILECKI: Lotnictwo bez lotnisk. Warszawa 1962, s. 113.

²⁸ S.P. Lotnictwo lekkie francuskich sił lądowych i problem ruchliwości powietrznej ZT. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2, 1967, s. 53.

²⁹ Tamże, s. 54.

Dodatkowo realizowały zadania związane z transportem, zapewnieniem łączności, wsparcia ogniowego i prowadzenia rozpoznania.

Z wymienionych zadań wynika, że dywizja mogła zorganizować desant śmigłowcowy jeśli otrzymała na czas jego wykonywania grupę lotnictwa lekkiego. Śmigłowce uzbrojone realizowały zadania wsparcia ogniowego.

Dywizja desanty śmigłowcowe mogła realizować siłami do batalionu. Jednak dominującą rolę odgrywały desanty organizowane na szczeblu korpusu na korzyść pierwszorzutowych dywizji.

W latach siedemdziesiątych dokonano kolejnej reorganizacji lotnictwa wojsk lądowych (wg terminologii francuskiej - lotnictwo lekkie sił lądowych ALAT)³⁰. Obecnie składa się ono z pięciu pułków śmigłowców bojowych i dziewięciu grup śmigłowców lekkich (w tym trzech korpusnych i sześciu okręgowych). Według poglądów specjalistów francuskich pułki te powinny być wykorzystywane całością sił w natarciu, natomiast w obronie - eskadrami na kierunku zagrożenia pancernego.

Z analizy struktur organizacyjnych lotnictwa lekkiego sił lądowych wynika, że tylko pułki śmigłowców bojowych dysponują sprzętem umożliwiającym wysadzanie desantów. To zaś pozwala

³⁰ Informator o Siłach Zbrojnych Francji. Warszawa 1985, s. 88.

sądzić, że desanty śmigłowcowe będą na ogół realizowane siłami korpusu. Natomiast dywizje będą wykonywały je sporadycznie.

Zgrupowanie śmigłowców transportowych oraz przeciwpancernych w jednym ręku jakim jest pułk śmigłowców bojowych umożliwia realizację bardziej dynamicznych działań. Będzie to - zdaniem francuskich teoretyków - powietrzno-lądowe wsparcie, które dowództwo uważa za jedną z głównych części składowych każdego rodzaju walki³¹.

Taki sposób realizacji zadania zalecany jest podczas prowadzenia natarcia przez związki taktyczne w celu zwiększenia jego tempa. Za najbardziej celowe uważa się kolejne uderzenia na wojska przeciwnika, jego rejony ześrodkowania i kolumny marszowe.

Działania takie noszą znamiona działań desantowo-szturmowych. Zakładano, że w działaniach tych desanty śmigłowcowe będą integralną częścią realizacji otrzymanego zadania. Wykorzystanie śmigłowców uzbrojonych zwiększa bowiem możliwości bojowe wojsk desantu w walce z przeciwnikiem.

Poglądy francuskie na prowadzenie walki tym sposobem zostały zademonstrowane podczas ćwiczenia pk. "KECKER-SPATZ" w dniach 15-25 września 1987 roku. Odbyły się one na terenie RFN wspólnie z oddziałami Bundeswehry, pierwszy raz od chwili

31

Lotnictwo armijne wojsk lądowych Francji. Przegląd Informacyjno-dokumentacyjny nr 5-6 (203-204), Warszawa 1989, s. 15.

wycofania się Francji z paktu NATO.

Obserwujący ćwiczenie niemieccy oficerowie przyznali, że poglądy francuskie są słuszniesze niż ich rodzime³².

Wysokie tempo wykonywania zadań upatrują Francuzi w działaniach desantowo-szturmowych, których integralną częścią będą desanty śmigłowcowe.

Armia francuska działania powietrzno-lądowe zamierza realizować wykorzystując do tego celu oddziały dywizji, lecz nie wprowadzając do ich struktur organizacyjnych pododdziałów śmigłowców. Zakłada się, że będą one utrzymywane na szczęblu korpusu. Wykorzystanie śmigłowców bojowych upatruje się wspólnie z śmigłowcami transportowymi, które w obronie tworzą najbardziej ruchliwy odwód w ręku dowódcy korpusu. W takim przypadku ciężar realizacji desantów śmigłowcowych przypadnie dowódcy związku taktycznego.

Wielka Brytania

Brytyjczycy jako jedni z pierwszych zaczęli wykorzystywać śmigłowce w wojsku (1944 r.). Nie zainteresowali się jednak szerzej tym problemem po zakończeniu drugiej wojny światowej. Studiując doświadczenia innych armii dotyczące ruchliwości powietrznej przewidywali zwiększać ją poprzez stosowanie

32

St.M.: Zachodnioniemiecko-francuskie ćwiczenie wojsk lądowych pk. "KECKER-SPATZ". Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2, 1988 r., s. 57.

śmigłowców do zadań transportowych i rozpoznawczo-łącznikowych. Na poparcie tej tezy może świadczyć sposób wykorzystania śmigłowców podczas opanowania Port Saidu w 1956 r. Główne zadanie w jego opanowaniu powierzono francuskim i brytyjskim pododdziałom powietrznodesantowym, które po uchwyceniu newralgicznych obiektów zapewniły lądowanie desantu morskiego. W tej wojnie bliskowschodniej śmigłowce były wykorzystane do przerzutu 45 batalionu z lotniskowców: "Ocean" i "Theseus" zakotwiczonych w odległości 80 km od brzegu. Wykonany desant śmigłowcowy był pierwszym desantem w historii wysadzonym w mieście, co dobitnie świadczy o możliwościach śmigłowców³³.

Wzrastające znaczenie powietrznego wymiaru walki spowodowało że problem ruchliwości zaczęto postrzegać w szerszym wymiarze. Jednak małe nasycenie wojsk lądowych śmigłowcami uniemożliwiało potraktowanie tego problemu w sposób kompleksowy.

Takie działanie podyktowane było technicznymi możliwościami śmigłowców konstruowanymi i produkowanymi w rodzimej firmie WESTLAND.

Konstruowanie i produkowanie nowych typów śmigłowców samodzielnie i w kooperacji z zakładami francuskimi umożliwiło utworzenie lotnictwa sił lądowych. Jego pododdziały znalazły się w strukturach organizacyjnych armii

³³ A. WOLNY, wyd. cyt. s. 570.

polowej, korpusu, dywizji i samodzielnych brygad. Pododdziały te miały realizować następujące zadania³⁴:

- rozpoznanie pola walki;
- kontrola wyników bombardowania;
- kierowanie ogniem artylerii i czołgów;
- organizacja powietrznych stanowisk dowodzenia i punktów obserwacyjnych oraz przerzut oficerów łącznikowych i dowódców;
- dostarczanie meldunków i rozkazów;
- przerzut taktycznych desantów powietrznych i dowóz środków materiałowych;
- ewakuacja rannych;
- bezpośrednie wsparcie ogniowe.

Tak szeroka gama zadań realizowanych przy pomocy pododdziałów śmigłowców pozwala sformułować wniosek, że Brytyjczycy rozpoczęli intensywniej wykorzystywać przestrzeń powietrzną na rzecz wojsk lądowych.

Praktycznym sprawdzianem wykorzystania śmigłowców do zadań na korzyść wojsk lądowych był konflikt brytyjsko-argentyński w 1982 roku. Siły brytyjskie dysponowały organicznymi eskadrami śmigłowców 3 BPM, 5 BP, jak również eskadrą śmigłowców transportowych z pułku śmigłowców transportowych rozmieszczonego na terytorium Wielkiej

³⁴ J.M.: Lotnictwo sił lądowych Wielkiej Brytanii. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 5, 1968 r., s. 141.

Brytanii. Eskadry te wykorzystano w dniu 21.05 do wysadzenia desantu śmigłowcowego w sile batalionu piechoty morskiej w Zatoce San Carlos. Desant wysadzony był w trudnych warunkach atmosferycznych, jednak uchwycił przyczółek i do 25.05 rozszerzył go wspólnie z kolejnymi batalionami piechoty morskiej. Cechą charakterystyczną było to, że realizowano je w warunkach ograniczonej widoczności i w nocy.

Brytyjczycy z doświadczeń jakie uzyskali w konflikcie z Argentyną wyciągnęli wniosek, że również na Europejskim Teatrze Wojny - o ile to możliwe - desanty śmigłowcowe należy wysadzać pod osłoną ciemności.

Brytyjczycy aby dorównać ruchliwością powietrzną oddziałom innych armii NATO stacjonujących na terytorium RFN, dokonali reorganizacji oddziałów lotnictwa wojsk lądowych wchodzących w skład Brytyjskiej Armii Renu. Do struktury organizacyjnych dywizji wprowadzono pułki lotnictwa wojsk lądowych wyposażonych w śmigłowce przeciwpancerne.

Z analizy struktur organizacyjnych wynika, że do wysadzenia desantów może być wykorzystywana korpusna samodzielna eskadra śmigłowców. Posiada ona w swym składzie śmigłowce wielozadaniowe.³⁵ Oznacza to, że desanty śmigłowcowe mogą być organizowane na szczeblu korpusu. Desanty śmigłowcowe będą organizowane ze składu dywizji znajdującej się w drugim

³⁵ Lotnictwo sił lądowych głównych państw NATO. Sztab Generalny WP, Zarząd II, Warszawa 1988, s. 60.

rzucie.

Nie jest to jednak regułą o czym świadczy desant śmigłowcowy wysadzony ze składu 3 DPanc podczas ćwiczeń p.k. "ORION HAMMER-88".³⁶ W drugim etapie ćwiczenia nacierająca dywizja wysadziła taktyczny desant śmigłowcowy w składzie dwóch kompanii piechoty celem uchwycenia przyczółka na Wezerze wykorzystując śmigłowce Bundeswehry.

Pomimo potrzeby wykonywania przez dywizję desantów śmigłowcowych nie ma to odzwierciedlenia w strukturach organizacyjnych lotnictwa wojsk lądowych. Wynika z tego, że organizatorem desantów śmigłowcowych będzie nadal korpus armijny.

Włochy

Wojska lądowe Włoch realizację zadań z wykorzystaniem śmigłowców rozpoczęli, podobnie jak inne armie europejskie, od utworzenia lotnictwa sił lądowych. Podczas tego procesu uwzględniono warunki geograficzne środkowej części południowo europejskiego teatru działań wojennych oraz zadania sił zbrojnych jakie mogą być realizowane w razie ewentualnego konfliktu. Uwarunkowania te miały wpływ na strukturę lotnictwa sił lądowych. Z jej analizy wynika, że desanty

³⁶

J.M.: Ćwiczenie brytyjskiej 3 DPanc p.k. "ORION HAMMER-88". Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4, 1989 r., s. 55.

śmigłowcowe będą domeną dowódców korpusów, którzy dysponują pułkami lotnictwa sił lądowych. Dywizje bardzo rzadko miały możliwość organizowania desantów śmigłowcowych. Może to nastąpić tylko wtedy, gdy korpus armijny, wykonując postawione zadanie będzie wzmocniony pułkiem (lub eskadrą) śmigłowców ze sztabu sił lądowych. Przydzielone siły wykorzysta do wykonania desantu przez jedną z dywizji.

Z ilości posiadanych w pułkach śmigłowców wielozadaniowych wynika, że desanty śmigłowcowe będą wykonywane w składzie do wzmocnionego batalionu. Odstępstwem od tej zasady może być realizacja zadań przez alpejski korpus armijny. Uwzględniając specyfikę jego działania sądzić należy, że desanty śmigłowcowe będą organizowane siłami od plutonu do wzmocnionej kompanii. Również częstotliwość ich wysadzania będzie większa.

Z przytoczonych rozważań wynika, że organizatorem desantów śmigłowcowych w armii włoskiej będzie korpus armijny. W dostępnych materiałach brak jest bliższych informacji o możliwościach organizowania przez dywizje takiego przedsięwzięcia.

x

x

x

Pozostałe armie państw należących do NATO problematykę desantów śmigłowcowych materializują poprzez wprowadzanie do

struktur organizacyjnych wojsk lądowych pododdziały śmigłowców. Przedsięwzięcie to realizują z mniejszą lub większą intensywnością, w zależności od nakładów finansowych przeznaczonych na ten cel.

Uwzględniając doświadczenia armii państw NATO należy stwierdzić, że armia amerykańska jest przygotowana do prowadzenia walki z wykorzystaniem taktycznych desantów śmigłowcowych na skalę masową. Jest to armia, która może prowadzić działania powietrzno-lądowe już na szczeblu dywizji.

Pozostałe armie, teorię i praktykę stosowania powietrznego wymiaru walki, dostosowują do swoich struktur organizacyjnych, specyfiki położenia na obszarze Europejskiego Teatru Wojny i warunków ekonomicznych.

Z przedstawionej analizy materiałów teoretycznych i przykładów wykorzystania desantów śmigłowcowych wynikają następujące prawidłowości:

- wprowadzenie śmigłowca do wyposażenia armii państw NATO spowodowało stopniowo zmierzch wojsk powietrznodesantowych;
- zdobywanie doświadczeń w zakresie wykorzystania śmigłowców przez poszczególne armie rozpoczynało się od wykorzystywania go do zadań transportowych i zabezpieczających;
- chęć przeniesienia działań w głąb ugrupowania przeciwnika spowodowała zwiększenie wymagań taktyczno-technicznych wobec śmigłowców;
- coraz większe ilości śmigłowców w formacjach wojsk lądowych i specyfika ich wykorzystania w odróżnieniu od samo-

lotów transportowych spowodowały konieczność utworzenia lotnictwa wojsk lądowych i takiej struktury organizacyjnej, która umożliwia ich wykorzystanie przez związki operacyjne i taktyczne;

- zadania realizowane przez śmigłowce spowodowały, że ukształtował się ich podział pod względem wykorzystania na:

- a) szturmowe i przeciwpancerne (oznaczenie ang. AH);
- b) rozpoznawcze (oznaczenie ang. OH);
- c) wielozadaniowe (oznaczenie ang. UH);
- d) transportowo-desantowe (oznaczenie ang. CH);

- w większości armii NATO pododdziały śmigłowców znajdują się w podporządkowaniu dowódców korpusów, wyjątek stanowi armia amerykańska, w której śmigłowce znajdują się także w dywizjach zmechanizowanych i pancernych;

- europejskie armie NATO większy nacisk położyły na rozwój śmigłowców przeciwpancernych, którymi dowódca może szybko reagować na sytuację na polu walki w celu niszczenia zgrupowań pancernych potencjalnego przeciwnika;

- desanty śmigłowcowe umożliwiają zwiększenie tempa natarcia, natomiast stosowane w obronie uniemożliwiają przeciwnikowi manewr siłami na kierunek największego powodzenia;

- desanty śmigłowcowe są wysadzane w zasięgu ognia artylerii, którą dysponuje organizator takiego przedsięwzięcia.

ROZDZIAŁ II

GENEZA I ROZWÓJ WOJSK POWIETRZNO SZTURMOWYCH

Ciągły wzrost znaczenia powietrznego wymiaru walki spowodował, że zaczęto zastanawiać się nad coraz intensywniejszym i skuteczniejszym wykorzystaniem go do przeniesienia działań bojowych w głąb ugrupowania przeciwnika. Do takiego działania desanty śmigłowcowe okazały się niewystarczające. W związku z tym w literaturze wojskowej zaczęły pojawiać się koncepcje zorganizowania takich związków taktycznych, które wyposażone etatowo w śmigłowce realizowałyby zadania bojowe zaskakując przeciwnika gwałtownością i szybkością działania. Tak zrodziła się idea wojsk powietrzno szturmowych. Prześledzimy, w jaki sposób była ona realizowana w armiach NATO.

1. Armia USA

Proces powstawania wojsk powietrzno szturmowych, zapoczątkowała decyzja powołania w połowie lutego 1963 roku w Forcie Bennig 11 szturmowej dywizji powietrznodesantowej¹ (Załącznik nr 1). Dywizji była podporządkowana 10 brygada

¹ G. ESLER: Amerykańskie siły lądowe w latach 1963-1964. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4, 1965 r., s. 128.

transportu powietrznego. Dysponowała ona śmigłowcami do przetrzutu i wsparcia działań z powietrza. Oprócz śmigłowców w brygadzie znajdowały się także samoloty, które były wykorzystywane do przewozu zaopatrzenia i sprzętu ciężkiego (np. haubic 105 mm). Na bazie nowosformowanej dywizji dokonano prób zwiększenia ruchliwości powietrznej oraz stosowania tzw. "okrążenia pionowego" przeciwnika.

Jak wynika z wyposażenia, dywizja mogła prowadzić działania powietrzno-lądowe wykorzystując śmigłowce i samoloty. Zadania wykonywane przez pododdziały powietrznodesantowe przy użyciu samolotów transportowych miały bardziej statyczny charakter, na przykład:

- uchwycenie rejonu w celu uniemożliwienia wycofania się sił przeciwnika;
- wzmocnienie sił na zagrożonym kierunku.

Natomiast wykorzystanie śmigłowców zapewniało nie tylko utrzymanie terenu, lecz wykonywanie ruchu do przodu, atakowanie kolejnych obiektów. W ten sposób dywizja mogła pełniej wykorzystać swoje możliwości, zapewnić wysokie tempo działań, utrzymać inicjatywę i rozproszyć wysiłek obrony przeciwnika. Taki sposób realizacji zadania - to początek działań powietrznoszurmowych, obejmujących takie zadania jak:

- nawiązanie styczności bojowej z przeciwnikiem;
- uprzedzenie przeciwnika w uchwyceniu dogodnych rubieży terenowych;

- okrażenie;
- pościg;
- wykonywanie rajdów na tyły przeciwnika;
- prowadzenie działań przeciwpartyzanckich.

W tym samym 1963 roku (23.09 - 18.10) dywizja wzięła udział w ćwiczeniu p.k. "SKY SOLDIER I" w rejonie Fort Stuart². Wnioski z tego ćwiczenia, upewniły zarówno teoretyków, jak i ćwiczących dowódców, że obrany kierunek wzrostu ruchliwości powietrznej jest prawidłowy. Stwierdzono między innymi, że:

- zastosowanie śmigłowców umożliwiło pododdziałom dywizji bardziej elastyczne reagowanie na sytuację zaistniałą na polu walki;

- wsparcie ogniowe realizowane było częściej przy pomocy śmigłowców uzbrojonych w pociski rakietowe i karabiny maszynowe, niż przez samoloty typu "MOHAWK";

- śmigłowiec był wykorzystywany nie tylko jako środek transportu, ale i walki.

Uwidoczniła się również mniejsza rola lotnictwa transportowego. Zabezpieczenie materiałowo-techniczne realizowane samolotami typu "CARIBOU" wymagało uchwycenia dogodnego terenu do zorganizowania lądowiska lub zrzutowiska. Dlatego też część pododdziałów, szczególnie inżynierskich

² 1 dywizja kawalerii (szurmowa dywizja powietrznodesantowa). Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 6, 1965 r., s. 130. (Załącznik nr 2).

zamiast działać na korzyść walczących pododdziałów musiała je utrzymywać. W tej sytuacji ciężar zadań przejęły ciężkie śmigłowce transportowe.

Dywizja zadanie wykonywała w ten sposób, że wyznaczony pododdział dzielono z reguły na dwie podgrupy. Jedna z nich działała jako taktyczny desant śmigłowcowy. Po wylądowaniu realizował on postawione zadanie przy wsparciu ogniowym śmigłowców uzbrojonych. Siły znajdujące się w drugiej podgrupie mogły w zależności od rozwoju sytuacji wesprzeć walkę desantu lub uderzyć z powietrza na obiekt, ułatwiając w ten sposób wykonanie zadania pierwszej podgrupie. Były to więc w istocie działania desantowo-szturmowe, w czasie których pododdziały dywizji realizowały zadania przez wykonywanie szturmów powietrznego z desantowaniem części pododdziałów.

Ponieważ jednak połączenie samolotu transportowego ze śmigłowcem nie okazało się najszcześniejsze, dywizję zreorganizowano w lipcu 1965 roku. Na jej bazie utworzono 1 dywizję kawalerii powietrznej³. (Struktura organizacyjna 1 DKP - Załącznik nr 3). Nowo zorganizowana dywizja pozbawiona samolotów transportowych posiadała większe możliwości manewru, przez co zmniejszał się czas reakcji na sytuację zaistniałą na polu walki. Jak stwierdził ówczesny minister obrony McNamara, "zorganizowanie nowej dywizji stawia siły lądowe

³

A. WOLNY: Desanty powietrzne w wojnach lokalnych w Korei, Wietnamie i na Bliskim Wschodzie w latach 1945-1973. Warszawa 1979, s. 202.

wobec zupełnie nowego podejścia do prowadzenia walki na lądzie"⁴.

Zespolenie śmigłowców z pododdziałami piechoty zapoczątkowało materializowanie się idei działań powietrzno-szturmowych w głębi ugrupowania przeciwnika. W zakresie ruchliwości dywizja ta dwukrotnie przewyższała dywizję piechoty typu brygadowego. We wrześniu 1965 roku dywizję przerzucono do Wietnamu Południowego, do dyspozycji dowódcy amerykańskich sił interwencyjnych. Przybycie tego rodzaju związku taktycznego zapoczątkowało okres masowego użycia śmigłowców w walce. Ta jakościowo nowa dywizja zainicjowała prowadzenie walki w wymiarze powietrzno-lądowym. Sukcesy, jakie uzyskano wykorzystując 1 DKP, spowodowały wzrost zapotrzebowania na ten rodzaj wojsk.

W 1968 roku dowództwo amerykańskie wychodząc na przeciw temu zapotrzebowaniu przemianowało 101 DPD na 101 DKP. Dywizja ta podczas działań w Wietnamie przechodziła wiele reorganizacji w zakresie struktur i wyposażenia oraz sposobów użycia na polu walki. Ostateczny jej kształt, prezentuje załącznik nr 4.

Analizując doświadczenia dotyczące wzrostu ruchliwości powietrznej uzyskane przez armię amerykańską w Wietnamie wysuwano tezę, że pododdziały kawalerii powietrznej mogą być przydatne tylko w wojnach o małej intensywności lub do

⁴ Tamże, s. 132.

działań przeciwpartyzanckich. Aby skutecznie wykorzystać śmigłowce na innych teatrach wojny, trzeba było dostosować je do nowych wymagań. Wyrażało się to między innymi opancerzeniem tych elementów konstrukcyjnych śmigłowca, które decydowały o jego żywotności (np. głowica wirnika). Dotyczyło to także zabezpieczenia pilota przed ogniem broni strzeleckiej przez wyposażenie go w kamizelkę kuloodporną oraz opancerzenie jego stanowiska. Dysponując tak przystosowanym sprzętem, dywizje te można było wykorzystać na Europejskim Teatrze Wojny (ETW) do działań na szerokim froncie lub w terenie trudno dostępnym dla pododdziałów wojsk lądowych.

Uogólniając można wyciągnąć wniosek, że amerykańscy teoretycy wojskowi zalecali stosować pododdziały kawalerii powietrznej na ETW do realizacji następujących zadań⁵:

a) w natarciu:

- nawiązanie i utrzymanie kontaktu z wojskami przeciwnika, przy jednoczesnym wykonywaniu niespodziewanych ataków ze skrzydeł na jego tyły;

- rozwijanie powodzenia własnych wojsk zmechanizowanych i pancernych;

- uchwycenie i utrzymanie, do czasu podejścia wojsk działających od frontu, ważnych obiektów terenowych (węzły dróg, mosty, przesmyki itp.) i przepraw na przeszkodach

⁵ Zasady użycia kawalerii powietrznej w podstawowych rodzajach działań bojowych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 5, 1973 r., s. 23.

wodnych;

- niszczenie lub obezwładnianie ważnych elementów w ugrupowaniu bojowym przeciwnika;
- utrzymanie wywalczonej przewagi i inicjatywy taktyczno-operacyjnej;
- wzbronienie podejścia sił przeciwnika z głębi;
- prowadzenie głębokiego rozpoznania sił przeciwnika;

b) w obronie:

- prowadzenie działań osłonowych w czasie marszu i podczas działań opóźniająco-obronnych;
- obsadzanie pozycji ryglowych z jednoczesnym szturmem powietrznym na nacierające oddziały przeciwnika;
- wykonywanie wspólnie z wojskami pancernymi i zmechanizowanymi kontrataków i przeciwuderzeń.

Oprócz wymienionych zadań kawalerię powietrzną zalecano stosować do prowadzenia rozpoznania walką i wypadów (śmigłowcowych rajdów desantowo-szturmowych). Miały być one realizowane w celu nękania pododdziałów przeciwnika, niszczenia ważnych obiektów i urządzeń w jego ugrupowaniu oraz do wzbronienia lub uniemożliwienia ześrodkowania sił w określonym rejonie. Zalecano też wykorzystywać pododdziały kawalerii powietrznej do działań przeciwdesantowych. Zadanie to mogły realizować samodzielnie lub we współdziałaniu z oddziałami piechoty i czołgów. W takim przypadku przewidywany scenariusz działania powinien być następujący: oddziały kawalerii powietrznej wykonują szturm powietrzny na pierwszy

rzut desantu przeciwnika. Jednocześnie wysadzano desant w celu uprzedzenia go w opanowaniu ważnych (dominujących) obiektów terenowych.

Wymienione zadania oddziały kawalerii powietrznej mogły realizować stosując działania powietrznoszurmowe. Stosowanie tego rodzaju działań pozwalało utrzymywać inicjatywę i zapewniało szybką reakcję na kryzysową sytuację w pasie (rejonie) działania. Uwzględniając tempo natarcia teoretycy wojskowi zalecali wysadzać taktyczne desanty śmigłowcowe w sile wzmocnionego batalionu kawalerii powietrznej w odległości 10-50 km od linii styczności wojsk.

Ze sposobów wykonania zadań wynikało, że korpus armijny, na którego korzyść działała dywizja kawalerii powietrznej, prowadził walkę w wymiarze powietrzno-lądowym. Natomiast dywizja mogła samodzielnie prowadzić zarówno działania powietrzno-lądowe jak i lądowo-powietrzne. W związku z tym można sformułować wniosek, że zorganizowanie wojsk kawalerii powietrznej umożliwiło armii amerykańskiej stworzenie nowej jakości działań powietrzno-lądowych.

Pomimo wielu zalet dywizje kawalerii powietrznej nie mogły podjąć równorzędnej walki z oddziałami wojsk zmechanizowanych i pancernych przeciwnika. Po wylądowaniu miały ograniczone możliwości prowadzenia natarcia, a wsparcie ogniowe realizowane przy pomocy dywizjonów 105 mm haubic nie w pełni zapewniało powodzenia w walce.

Dążąc do zwiększenia możliwości dywizji kawalerii powietrznej w zwalczaniu oddziałów pancernych przeciwnika, rozszerzenia ich możliwości ogniowych i uderzeniowych oraz przystosowania ich do walki na ETW, pod koniec 1971 roku zorganizowano eksperymentalną dywizję kawalerii powietrzno-pancernej. Została ona utworzona na bazie 1 DKP i 1 DPanc o nazwie "Triple Capable Division" (w skrócie "TRICAP"). Dywizja ta charakteryzowała się trzema właściwościami: wysoką ruchliwością, elastycznością działania i dużą siłą ognia⁶. U podstaw zorganizowania dywizji o takiej strukturze (organizacja dywizji "TRICAP" - załącznik nr 5) legła myśl prowadzenia działań bojowych całością sił lub poszczególnymi brygadami na ETW. Z kolei duża ilość śmigłowców i środków przeciwpancernych miała zapewnić dywizji wysoką ruchliwość i manewrowość.

Zorganizowanie dywizji miało też zapewnić udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:

- czy dywizja jest w stanie prowadzić manewrowe działania zaczepne i obronne (głównie realizując obronę ruchową) oraz działania osłonowe na szerokim froncie;

- czy może wykonywać wypadły na tyły przeciwnika i rozwijać powodzenie wojsk nacierających od czoła;

- czy może być ruchliwym odwodem dowódcy KA, zdolnym do natychmiastowego podjęcia walki.

⁶ Eksperymentalna organizacja dywizji kawalerii powietrzno-pancernej amerykańskich sił lądowych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1972 r., s. 133.

Teoretycy wojskowi przewidywali następującą realizację zadań przez dywizję w poszczególnych rodzajach walki. Zakładano, że:

W natarciu dywizja będąc w drugim rzucie KA mogła być wprowadzona do walki w celu rozwinięcia powodzenia osiągniętego przez pierwszorzutowe związki taktyczne, ostatecznego rozbicia lub zniszczenia przeciwnika i opanowania rubieży zapewniającej wykonanie zadania.

Wykonywanie zadania dywizja rozpoczynała działaniami przeciwpancernej brygady kawalerii powietrznej, która nie pozwalała przeciwnikowi na oderwanie się. Brygada pancerna wychodziła na skrzydła i tyły, natomiast brygada piechoty śmigłowej działała jako taktyczny desant śmigłowy, nie dopuszczając do umocnienia się przeciwnika na kolejnej rubieży.

Wynika z tego, że przeciwpancerna brygada kawalerii powietrznej miała wykonywać szturm powietrzny, natomiast brygada piechoty śmigłowej miała organizować taktyczne desanty śmigłowe i współdziałać z brygadą pancerną, która rozcinając ugrupowanie bojowe przeciwnika wychodziła w krótkim czasie na rubież opanowaną przez desanty. W sumie wykonywanie zadań przez dywizję przybierało postać działań szturmowych i desantowych, wspieranych zsynchronizowanymi uderzeniami brygady pancerniej.

W obronie realizację zadań przewidywano w ten sposób, że przeciwpancerna brygada kawalerii powietrznej powstrzymuje

natarcie umożliwiając tym samym zajęcie pozycji ryglowej brygadzie piechoty śmigłowcowej. Z chwilą zatrzymania natarcia przez wymienione brygady, miano wykonać kontratak brygadą pancerną. Również w tym wypadku zadanie było realizowane przy pomocy działań powietrznoszurmowych, których celem było zatrzymanie natarcia i stworzenie warunków do wykonania zwrotu zaczepnego pozostałymi siłami.

Wykorzystując wnioski z ćwiczeń wprowadzono poprawki do regulaminu polowego FM57-35 "Operacje powietrznoszurmowe". Zwracano w nim szczególną uwagę na taktykę naziemnych działań bojowych w operacjach powietrznomanewrowych oraz na organizację wsparcia ogniowego przy wykorzystaniu śmigłowców.

Niezależnie od niewątpliwych stron dodatnich struktura organizacyjna dywizji "TRICAP" miała także wiele mankamentów. Jeśli w natarciu dywizja swoimi dwiema brygadami - kawalerii powietrznej i piechoty śmigłowcowej w sposób znaczący zwiększała manewrowość, to brygada pancerna stanowiła swego rodzaju hamulec dla dwóch pierwszych. Z kolei w obronie, w której dywizja mogła być wykorzystywana do wykonania zwrotu zaczepnego, należało najpierw wywalczyć przewagę w powietrzu, aby zapewnić użycie śmigłowców. Ponadto dywizja mogła tylko zapoczątkować przeciwuderzenie. Dodatkowy kłopot powodowało dowodzenie dywizją, zwłaszcza - jak wykazały ćwiczenia - trudność w organizowaniu i utrzymaniu ciągłości

współdziałania⁷. Z powodu tych trudności w 1975 roku dywizję zreorganizowano, tworząc na jej bazie dywizję pancerną i 6 Brygadę Śmigłowców Przeciwpancernych (Załącznik Nr 6).

Najważniejszą przyczyną decydującą o rozwiązaniu dywizji były trudności w połączeniu działań pododdziałów dysponujących środkami walki o różnej prędkości. Jeśli ówczesny śmigłowiec mógł poruszać się z prędkością do 300 km/godz., to czołg mógł to robić z prędkością dziesięciokrotnie mniejszą. Narażało to pododdziały dysponujące śmigłowcami na pozbawienie ich w decydujących okresach walki wsparcia ze strony pododdziałów czołgów.

Doświadczenia i wnioski, których dostarczyła dywizja "TRICAP", wykorzystywano w doskonaleniu działania innych wysoce mobilnych związków taktycznych. W 1976 roku dokonano reorganizacji 101 DKP i przemianowano ją na dywizję powietrznoszurmową (Załącznik Nr 7). Rok ten należy traktować jako narodziny nowego rodzaju wojsk - wojsk powietrznoszurmowych.

Cechą szczególną powstałej dywizji było to, że żołnierze są tak zintegrowani ze śmigłowcami, jak w dywizji zmechanizowanej lub pancernej z pojazdami bojowymi. Dywizja powinna wykorzystywać w walce jednocześnie wszystkie rodzaje śmigłowców do następujących zadań:

⁷ Powietrzna manewrowość wojsk lądowych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 5, 1975 r., s. 17.

- śmigłowce rozpoznawcze - poszukują i nawiązują styczność z siłami przeciwnika, którą utrzymują do czasu dolotu śmigłowców szturmowych;

- śmigłowce szturmowe - prowadzą ogień do przeciwnika, uniemożliwiając mu zajęcie dogodnej rubieży obrony, osłaniając jednocześnie śmigłowce transportowe wysadzające desanty;

- śmigłowce transportowe - desantują pododdziały piechoty wzmocnione pododdziałami innych rodzajów wojsk w rejonach działania.

W zasadach działania dywizji zakładano, że żołnierze po wylądowaniu natychmiast podejmują walkę z przeciwnikiem realizując postawione zadanie. Taki sposób działania dywizji to nic innego jak działania powietrznoszurmowe wykonywane bardzo dynamicznie, w celu zmniejszenia do minimum czasu reakcji przeciwnika. Szybkość działania i wysoce manewrowy sposób prowadzenia walki okazywał się w ćwiczeniach, tak skuteczny, że w wielu wypadkach decydował o jej wyniku⁸.

Sposób wykorzystania wojsk powietrznoszurmowych został odzwierciedlony w regulaminie FM 71-101, zgodnie z którym może on realizować następujące zadania⁹:

⁸ R. NEUER: 101 Dywizja Powietrznoszurmowa Stanów Zjednoczonych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 5, 1979 r., s. 75.

⁹ P. KOLECKO: Siły powietrzno-manewrowe Stanów Zjednoczonych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny, nr 3, 1988 r., s. 84.

- ubezpieczenie i nadzorowanie rejonu rozmieszczenia korpusu;

- utrzymywanie w stałej gotowości wysoce ruchliwych sił, w celu ewentualnego zwalczania desantów przeciwnika lub grup partyzanckich;

- ubezpieczenie skrzydeł, zamykanie luk, blokowanie ważniejszych kierunków;

- głębokie rozpoznanie z powietrza;

- atakowanie wybranych obiektów przeciwnika.

Oznacza to, że główną formą realizacji zadań powinny być rajdy powietrznoszurmowe. Taki właśnie charakter miały działania 101 DPSz podczas konfliktu w Zatoce Perskiej, gdzie wykorzystywano ją do prowadzenia rajdów, jak też do organizowania wysuniętych baz operacyjnych. Stwierdzono, że był to jedyny związek taktyczny, który w stosunkowo krótkim czasie przeniósł działania zaczepne w głąb ugrupowania przeciwnika¹⁰.

Zwiększenie ruchliwości ma doprowadzić do zmiany charakteru prowadzenia walki w przyszłej wojnie. Nie będzie to tylko starcie z przeciwnikiem nacierającym od czoła. To także wykonywanie skoordynowanych uderzeń na drugie rzuty i odwody przeciwnika, połączone z niszczeniem jego pododdziałów i oddziałów oraz urządzeń wsparcia logistycznego.

¹⁰ D. STELLE: 155 Miles into Irag: The 101st Strikes Deep Army 8/91, s. 30-35.

Walka w przyszłej wojnie będzie zapewne wszechogarniająca, to znaczy nie odnosząca się tylko do starcia pierwszorzutowych oddziałów, ale obejmująca oddziaływanie na całą głębokość ugrupowania bojowego przeciwnika. Taki pogląd na prowadzenie przyszłej walki zawarty został w regulaminie FM-100-5 wydanym w 1982 roku¹¹. Podczas realizowania takiego modelu walki działania powietrznoszurmowe odgrywają równorzędną rolę z walką prowadzoną przez ogólnowojskowe związki taktyczne.

Osiągnięcia w zwiększeniu ruchliwości powietrznej w armii USA stawiają ją na pierwszym miejscu wśród armii NATO w prowadzeniu działań powietrznoszurmowych. Na podstawie rozwoju tego rodzaju wojsk można wyróżnić następujące etapy ich powstawania:

- pierwszy do 1963 r. - powstanie 11 szturmowej DPD, która zapoczątkowała intensyfikację ruchliwości powietrznej na szczeblu związku taktycznego;
 - drugi 1963-1965 r. - powstanie dywizji kawalerii powietrznej, co pozwoliło na szerokie zastosowanie działań powietrznoszurmowych.
- Intensywne prace nad śmigłowcem szturmowym, który miał wspierać walkę pododdziałów piechoty;
- trzeci 1965-1976 r. - powstanie dywizji powietrzno-

¹¹ Amerykańska koncepcja głębokich uderzeń. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 5, 1985 r., s. 13.

- szturmowej, której struktura organizacyjna i wyposażenie zostały zaadoptowane do prowadzenia działań na każdym teatrze działań wojennych, a w szczególności na ETW. Powstanie wojsk powietrznoszurmowych;
- czwarty od 1976 r. do chwili obecnej - upowszechnienie działań powietrznoszurmowych na inne związki taktyczne. Stwarza to przesłanki do powstania nowego rodzaju wojsk - wojsk powietrznomechanizowanych.

2. INNE ARMIE PAŃSTW NATO

Francja

Dążąc do zintensyfikowania wykorzystania powietrznego wymiaru walki przez związki taktyczne, rozpoczęto tworzyć eksperymentalne oddziały. W latach 1982-83 prowadzono ćwiczenia, aby na bazie uzyskanych doświadczeń utworzyć bardzo ruchliwy związek taktyczny.

W celu określenia warunków użycia nowo utworzonej dywizji i sprecyzowania jej struktury organizacyjnej minister obrony narodowej nakazał jesienią 1982 roku utworzyć brygadę w składzie dwóch pułków śmigłowców bojowych i pułku piechoty¹². Prace nad utworzeniem omawianej brygady powie-

12

M. DARFEN: Ćwiczenie 1 KA sił lądowych Francji pk. "MOSELLE 83". Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2, 1984 r. s. 56.

trznoszturmowej rozpoczęły się w grudniu 1982 roku. Dotyczyły one głównie problemów związanych z koordynacją działań między lotnictwem sił lądowych, wojskami inżynieryjnymi i piechotą oraz organizacją dowodzenia i łączności. Problematykę tę badano przez siedem miesięcy organizując osiem ćwiczeń, w tym sześć z wojskami. Dwa epizody tego eksperymentu zostały przeprowadzone 20 i 22.09.1983 roku w toku ćwiczenia pk. "Mosselle 83". Sprawdzeniu poddano użycie zgrupowania powietrznoszturmowego podczas kontrataku, wykonywanego pod silnym oddziaływaniem przeciwnika. Rezultaty uzyskane w czasie ćwiczeń przez francuskich specjalistów potwierdziły wniosek Amerykanów, że wojska powietrznoszturmowe wykonując zadania na korzyść sił lądowych są zdolne do szybkiej reakcji na zaistniałą sytuację i działania w różnych warunkach, w tym i na tyłach nieprzyjaciela.

W drugim etapie eksperymentu sprawdzeniu poddano działanie dywizji powietrznoszturmowej jako elementu całkowicie niezależnego od sił korpusu armijnego. Szczególnie ważne epizody - to współdziałanie sił powietrznoszturmowych z 1 AP i sojuszniczych wojsk NATO. Pomyślne efekty obu etapów eksperymentu upoważniły kierownictwo Ministerstwa Obrony Francji do rozpoczęcia prac nad utworzeniem dywizji powietrznoszturmowej. Proces jej formowania został zakończony

1.07.1985 roku¹³, kiedy to powstała 4 DPSz (Załącznik Nr 8). Datę tę można traktować jako powstanie nowego rodzaju wojsk na kontynencie europejskim.

Dywizja jest przeznaczona do działania na "wysuniętych rubieżach" w celu zwalczania jednostek pancernych i zmechanizowanych przeciwnika. Podstawowymi sposobami jej działania ma być przede wszystkim zaskoczenie i wielokrotne uderzenia na skrzydła. Głównym zadaniem ma być zniszczenie lub zatrzymanie przeciwnika, nie zaś zdobycie i utrzymanie terenu. Wykorzystując wsparcie lotnictwa taktycznego oraz dysponując własnym lądowym zgrupowaniem prowadzącym walkę we współdziałaniu z pododdziałami śmigłowców, dywizja może działać samodzielnie lub wykonywać uderzenia z powietrza na korzyść innych związków taktycznych.

Z tak przedstawionego sposobu prowadzenia walki wynika, że dywizja będzie prowadzić działania lądowo-powietrzne. Ich cechą charakterystyczną będą szturmy powietrzne na oddziały wojsk pancernych przeciwnika. Uzbrojenie i sprzęt, którym dysponuje dywizja, pozwala jej na prowadzenie działań w odległości do 300 km od rejonów wyjściowych. Jeżeli będzie ona użyta całością sił, to przy średnim natężeniu wylotów śmigłowców (3-4 na dobę) w jednym dniu walki może zniszczyć

13

Komunikat rozpoznawczy Nr 2. Dowództwo Wojsk Lotniczych, Poznań 1986 r., s. 22.

do 300 czołgów i bojowych wozów piechoty przeciwnika¹⁴.

Możliwości dywizji zostały potwierdzone podczas przeprowadzonych w czerwcu 1985 roku ćwiczeń pk. "Farfadet 85".

Zdaniem specjalistów francuskich działanie 4 DPSz jest bardziej skuteczne wtedy, gdy współdziała z 6 LDPanc (która wchodzi również w skład sił szybkiego reagowania). Wspólne działanie wymienionych związków taktycznych pozwala wyciągnąć wnioski, że Francuzi eksperymentują w tworzeniu nowego rodzaju wojsk. Na potwierdzenie tego wniosku mogą służyć propozycje użycia tych dywizji do wspólnych działań. Przewiduje się dwa warianty takiego działania¹⁵:

- pierwszy - wprowadzenie do bitwy obu dywizji z zadaniem rozwinięcia powodzenia i prowadzenie manewrowych działań w głębi operacyjnej. Na bazie tych dwóch dywizji ma być tworzony "korpus aeromezchanizowany" składający się z dwóch rzutów: powietrznego i naziemnego. Teoretycy francuscy oceniają, że wysoka manewrowość śmigłowców oraz ich uzbrojenie mogą spotęgować szybkość działania wojsk pancernych. Tempo działania może wynosić do 80 km/dobę;

- drugi - to użycie ich w roli wysoce manewrowego odwodu przeciwpancernego. Wspólnym wysiłkiem obu związków

¹⁴ Komunikat rozpoznawczy, Nr 2. Dowództwo Wojsk Lotniczych, Poznań 1986, s. 22.

¹⁵ Francuskie siły szybkiego reagowania. Przegląd Informacyjno-dokumentalny, Nr 12/186, Warszawa 1987, s. 26.

taktycznych można w ciągu doby walki zniszczyć około 400 czołgów i bojowych wozów piechoty.

Wynika z tego, że 4 DPSz jako bardzo ruchliwy związek taktyczny umożliwia zwiększenie tempa natarcia siłom głównym korpusu będąc niejako "motorem" w osiągnięciu sukcesu w walce. Jest dywizją typowo zaczepną, której nieszablonowe działanie na szerokim froncie uniemożliwi przeciwnikowi osiągnięcie celu walki. Również w obronie jest bardzo groźna, nie tylko jako bardzo manewrowy odwód przeciwpancerny. Jest tym elementem ugrupowania, którego użycie świadczyć będzie o aktywności obrońcy i może się przyczynić do stworzenia warunków przejścia do natarcia. Realizując postawione zadania dywizja będzie w przeważającym stopniu stosowała szturm powietrzny, aby szybkością i gwałtownością działania zdezorganizować natarcie przeciwnika. Jeśli czynnik zaskoczenia minie, mogą być stosowane desanty śmigłowcowe, które wspierane ogniem śmigłowców szturmowych będą realizowały postawione zadanie. Niezależnie jednak od sposobu działania środkiem decydującym o powodzeniu będą same śmigłowce szturmowe.

Bundeswehra

Analizując doświadczenia uzyskane przez armię amerykańską w wojnie wietnamskiej, niemieccy teoretycy wojskowi stwierdzili, że wojska lądowe mają ograniczone możliwości

zwiększania ruchliwości naziemnych środków walki. Wyjście z tej sytuacji to przystosowanie niektórych pododdziałów wojsk lądowych do transportu powietrznego. Chcąc uzyskać powszechną ruchliwość powietrzną wojsk lądowych, zamierzano zastosować trzeci wymiar walki do przerzutów żołnierzy, zaopatrzenia oraz ewakuacji od szczebla batalionu. Tak szerokie wykorzystanie śmigłowców ośmieliło niektórych teoretyków do zaproponowania utworzenia na bazie lotnictwa sił lądowych pododdziałów "kawalerii powietrznej" na wzór amerykański. Niektórzy z nich proponowali, aby w każdej dywizji utworzyć batalion "kawalerii powietrznej". Propozycje te nie zostały wcielone w życie. Chcąc zwiększyć ruchliwość na szczeblu operacyjnym, preferuje się wykorzystanie dywizji powietrznodesantowej brygadami na korzyść poszczególnych korpusów armijnych. Aby usprawnić zaproponowane działanie dywizji powietrznodesantowej w 1970 roku¹⁶ dokonano koncentracji śmigłowców na szczeblu korpusu, organizując brygady lotnictwa sił lądowych w składzie dwóch pułków śmigłowców transportowych (lekkich i średnich). Zgrupowanie śmigłowców transportowych na szczeblu korpusu stworzyło możliwości ich scentralizowanego użycia w zależności od rozwoju sytuacji i zadań realizowanych przez poszczególne związki taktyczne. Natomiast brygady powietrznodesantowe będą wykonywały zadania na

¹⁶ Z.D.: Organizacja i podstawowe zadania LSL Bundeswehry. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4, 1967 r., s. 115.

korzystać korpusów armijnych lub niektórych dywizji przy zastosowaniu śmigłowców.

Z tak proponowanej koncepcji działania wynika, że Niemcy nie będą aktualnie tworzyć nowego rodzaju wojsk. Zadania, jakie w armii amerykańskiej stają przed wojskami powietrzno-szturmowymi, mają wykonywać brygady powietrznodesantowe wspólnie z lotnictwem sił lądowych. Taki wniosek można wyciągnąć analizując zadania, które te siły mogą realizować. Są one następujące¹⁷

- zabezpieczenie marszu dużego związku taktycznego;
- prowadzenie natarcia i obrony, w niektórych przypadkach prowadzenie (ruchliwych powietrznie) działań opóźniających w celu stworzenia siłom głównym korpusu odpowiednich warunków do wykonania zwrotu zaczepnego;
- wykonanie nieoczekiwanych (zaskakujących) uderzeń, celem uchwycenia ważnych rejonów lub obiektów;
- osłona otwartych skrzydeł wojsk własnych;
- obsadzenie luk w obronie lub wzmocnienie własnych związków taktycznych, szczególnie w razie powstania krytycznej sytuacji w toku prowadzenia przez nie działań;
- zwalczanie desantów powietrznych przeciwnika.

Przewiduje się, że brygada może być wykorzystywana częściami lub całością sił, głównie do wzmocnienia obrony na

¹⁷ E.Z. Nowe koncepcje użycia wojsk powietrznodesantowych Bundeswehry. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 5, 1975 r., s. 36.

zagrożonych kierunkach, jak miało to miejsce w ćwiczeniu 2 KA p.k. "Gutes Omen", które odbyło się w październiku 1971 roku. Wynika z tego, że Bundeswehra może walkę w wymiarze powietrznoładowym prowadzić poprzez działania desantowo-szturmowe.

Należałoby sobie odpowiedzieć na pytanie, dlaczego w Bundeswehrze nie powstały wojska powietrznoszturmowe?

Wynika to z zasadniczego powodu: jakim jest brak w lotnictwie sił lądowych śmigłowca szturmowego odpowiadającego wymogom przyszłego pola walki. Obecnie trwają prace nad rozpoczęciem produkcji seryjnej śmigłowca PAH-2 w kooperacji z Francuzami;

Na problematykę intensyfikowania ruchliwości powietrznej wpływ miało zjednoczenie Niemiec i przejęcie przez Bundeswehrę związków taktycznych Narodowej Armii Ludowej NRD. Zgodnie z nową sytuacją na szczeblu korpusu mają być skoncentrowane komponenty zapewniające prowadzenie działań powietrzno- -ładowych. Do tych komponentów należy zaliczyć brygady powietrznodesantowe (dwie rozwinięte, trzecią - częściowo skadrowaną) i brygady lotnictwa wojsk lądowych. Siły te w okresie pokoju mają być gotowe do wykonywania różnych zadań wymagających natychmiastowej reakcji, w tym również do "przezwyciężenia" kryzysów poza granicami RFN.

Proponowane struktury organizacyjne świadczą o tym, że w Bundeswehrze jest możliwe powstanie wojsk powietrznoszturmowych. Jednak zbyt mała ilość śmigłowców uniemożliwia reali-

zacje tego przedsięwzięcia.

Działanie wspólne dwóch komponentów (brygady powierznodesantowej i śmigłowców) na szczeblu korpusu armijnego upoważnia do stwierdzenia że postawione zadania będą realizowane za pomocą działań desantowo-szturmowych. Należy również zauważyć że RFN posiada teorię działań powietrznoszurmowych. Jednak brak jest oddziałów, które można nazwać powietrznoszurmowymi.

X Wielka Brytania

Brytyjczycy ruchliwość powietrzną rozpoczęli urzeczywistniać na szczeblu operacyjnym wykorzystując do tego 5 samodzielna brygadę powierznodesantową. Aby mogła ona częściowo realizować zadania o charakterze powietrzno-lądowym, do jej struktury organizacyjnej rozpoczęto wprowadzać śmigłowce (do 1992 roku, brygada była przystosowana do zrzutu spadochronowego). Z uwagi na niewielką mobilność brygady na ETW (zangażowanie całości lotnictwa transportowego, problematyczność użycia częściami), kierownictwo wojskowe Wielkiej Brytanii wybrało inny sposób zwiększenia ruchliwości powietrznej. Otóż w styczniu 1990 roku na szczeblu korpusu armijnego została utworzona 24 Brygada Powietrznomanewrowa¹⁸ (Załącznik Nr 9). Powstała ona

18

Organizacja i zadania nowosformowanej 24 Brygady

na bazie skadrowanej 24 BP, ze składu 2 DZmot. Nowopowstała brygada przeznaczona jest do prowadzenia manewrowych działań bojowych, głównie batalionami. Całością sił ma być wykorzystywana w sytuacjach wyjątkowych. Działając batalionami brygada może realizować następujące zadania:

- uchwycenie i utrzymanie ważnych rejonów lub obiektów do czasu podejścia sił głównych;
- powstrzymywanie natarcia przeciwnika;
- zwalczanie pododdziałów czołgów;
- zwalczanie desantów przeciwnika;
- prowadzenie rozpoznania na taktyczną głębokość ugrupowania przeciwnika;
- realiacja zadań jako odwód przeciwpancerny dowódcy korpusu.

Brytyjczycy tworząc brygadę powietrznomanewrową, zwiększyli swoje zaangażowanie na ETW, gdyż przewidziana jest ona do wzmocnienia 1 KA stacjonującego w RFN. Struktura organizacyjna nowo utworzonego związku pozwala na prowadzenie działań desantowo-szturmowych. Brygada jest więc przejściowym związkiem, służącym do zebrania doświadczeń, na podstawie których Wielka Brytania będzie mogła utworzyć wojska powietrznoszturmowe.

Włochy

Włoskie siły lądowe przywiązują dużą wagę do ruchliwości powietrznej na szczeblach taktycznych. Szczególnego znaczenia nabiera on w oddziałach Alpejskiego Korpusu Armijnego w którego strukturze organizacyjnej znajduje się samodzielny pułk śmigłowców i kompania powietrznodesantowa¹⁹.

Dodatkowym atutem armii włoskiej w zwiększaniu ruchliwości na szczeblu operacyjnym jest brygada powietrzno-desantowa "Folgore". Posiadając w swojej strukturze organizacyjnej śmigłowce może ona samodzielnie realizować zadania desantowo-szturmowe. Użycie brygady całością sił wymaga zaangażowania się pododdziałów lotnictwa sił lądowych, które są podporządkowane sztabowi głównemu (lotnictwo sił lądowych dysponuje 345 śmigłowcami i 90 samolotami).

Powyższy fakt świadczy to o tym, że Włosi są przygotowani do prowadzenia działań powietrzno-lądowych w ograniczonym zakresie. Armia włoska posiadanymi siłami może prowadzić działania desantowo-szturmowe. Brak jest jednak w chwili obecnej jakichkolwiek przesłanek świadczących o zamiarze

¹⁹ Siły lądowe Włoch. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4, 1987 r., s. 99.

utworzenia wojsk powietrznoszturmowych.

x

x

x

Reasumując należy stwierdzić, że: armie państw NATO w różny sposób zmierzają do zwiększenia mobilności swoich sił zbrojnych. Najbardziej dynamicznie wzrasta ruchliwość w siłach zbrojnych Francji, gdzie sformowana w 1985 roku 4 DPSz zapoczątkowała powstanie wojsk powietrznoszturmowych w Europie.

Bundeswehra wypracowała teorię prowadzenia działań powietrznoszturmowych, natomiast wojsk tego typu nie posiada. Jednak do realizacji określonych zadań łączy brygady powietrznodesantowe z brygadami śmigłowców, które mogą wykonywać zadania poprzez działania desantowo-szturmowe.

Wielka Brytania skomasowała najbardziej manewrowe pododdziały w 24 Brygadzie Powietrznomanewrowej, którymi będzie realizowała zadania stosując w nich również działania desantowo-szturmowe. Dla osiągnięcia wyższego etapu ruchliwości powietrznej, nieodzowne jest wprowadzenie większej ilości śmigłowców różnorodnego przeznaczenia do struktury brygady, osiągając tym samym jakościowo nowy związek - Brygadę Powietrznoszturmową.

Włochy dysponując potencjałem śmigłowców mogą jedynie realizować w wyjątkowych wypadkach działania powietrzno-

-lądowe. Posiadane siły nie upoważniają do wniosku, że mogą one prowadzić działania powietrznoszurmowe. Mogą jedynie stosować elementy takich działań.

W wyniku analizy dokumentów normatywnych i wniosków z praktyki szkoleniowej oraz doświadczeń bojowych poszczególnych armii państw NATO można sformułować następujące prawidłowości ich rozwoju:

- nasycanie wojsk lądowych coraz większą liczbą śmigłowców zapoczątkowało proces powstawania związków taktycznych, które będą zdolne przenieść ciężar walki w głąb ugrupowania przeciwnika;

- analiza wykorzystania tego typu związków taktycznych na Europejskim Teatrze Wojny wykazała, że są one wrażliwe na uderzenia zgrupowań pancernych przeciwnika;

- chcąc podjąć z nimi równorzędną walkę należy wyposażać je w śmigłowce przeciwpancerne (szturmowe), które zrekompensowałyby braki w ruchliwości i możliwościach ich zwalczania;

- tworzenie oddziałów, w których znajdują się czołgi i śmigłowce jest niecelowe ze względu na dysproporcje w ruchliwości tych dwóch środków walki;

- wyposażanie wojsk lądowych w coraz to nowocześniejsze śmigłowce spowodowało ukształtowanie się charakterystycznej dla nich taktyki walki, którą są działania powietrznoszurmowe;

- utworzenie wojsk powietrznoszurmowych wprowadza nową jakość w prowadzeniu walki, umożliwiając dowódcom, którzy

dysponują tego typu jednostkami, szybsze zrealizowanie postawionego zadania pozwalając jednocześnie uderzać na wybrane

elementy ugrupowania bojowego przeciwnika znajdujące się w różnej odległości od rubieży (obszaru) styczności bojowej na lądzie.

ROZDZIAŁ III

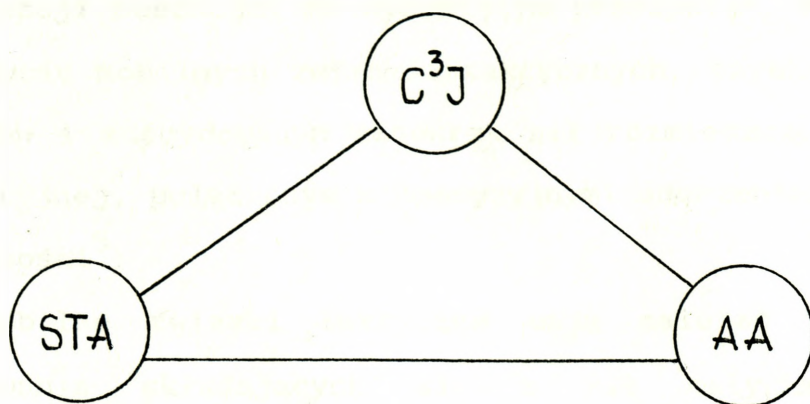
PRZYSZŁOŚCIOWE KONCEPCJE UŻYCIA ŚMIGŁOWCÓW W WOJSKACH
LĄDOWYCH SIŁ ZBROJNYCH NATO

Dostosowywanie konwencjonalnych środków walki do rozstrzygnięcia przy ich wyłącznej pomocy starcia zbrojnego na swoją korzyść w krótkim czasie spowodowało opracowanie przez armię amerykańską koncepcji "powietrzno-lądowej operacji (bitwy) 2000". Wymieniona koncepcja, dostosowana do warunków europejskich w 1984 roku została zaaprobowana przez Komitet Planowania Obrony NATO¹. Wdrożono ją do realizacji pod nazwą koncepcji zwalczania drugich rzutów i odwodów (FOFA).

Założenia projektu polegają głównie na koordynacji czasu i miejsca użycia sił lądowych i lotnictwa taktycznego w celu jednoczesnego rażenia przeciwnika na całej głębokości jego ugrupowania.

Praktyczne zastosowanie koncepcji FOFA wyraża się w działaniu trzech jej podstawowych elementów, tzw. "triady".

¹ FOFA w Północnej Grupie Armii NATO. Sygnały nr 4-6 (164-166), ASG WP, Warszawa 1990, s. 2.

Triada ("oko, mózg i pięść") koncepcji FOFA²

gdzie:

- C³I - Command, Control, Communication and Intelligence System - system dowodzenia, kierowania, łączności i rozpoznania;
- STA - Surveillance and Target Acquisition System - System obserwacji i lokalizacji obiektów (celów);
- AA - Attack Assets - siły i środki uderzeniowe.

Wdrażanie i doskonalenie omawianej teorii prowadzenia walki było uzasadnione do momentu istnienia Układu Warszawskiego. W momencie jego rozpadu przed paktem NATO stanął problem przystosowania jej do sytuacji wojskowo-politycznej w Europie.

Wiele faktów świadczy o tym, że najbardziej prawdopodobnym sposobem zaadoptowania obowiązującej dotychczas teorii do nowych warunków będzie dostosowanie jej założeń do

² Tamże, s. 3.

"koncepcji obecności na wysuniętym przedpolu". Ma to polegać na użyciu mobilnych związków taktycznych, szybkim przerzucie oddziałów i zdecydowanym manewrze sił rozmieszczonych w głębi operacyjnej, połączonym z precyzyjnymi uderzeniami na większe odległości³.

Mobilne związki taktyczne mają należeć do tzw. sił reagowania składających się z sił natychmiastowego i szybkiego reagowania. Z kolei oddziały sił lądowych mają być zorganizowane w tzw. Korpus Szybkiego Reagowania PSZ (Allied Command Europe Rapid Reaction Corps - AR-AC)⁴ - załącznik nr 12.

Z projektu prowadzenia działań bojowych przez armie NATO wynika, że integralną częścią w siłach natychmiastowego i szybkiego reagowania będą oddziały i związki taktyczne dysponujące sprzętem, który zapewni powodzenie już w pierwszych godzinach konfliktu zbrojnego. Obecnie związkami taktycznymi, które są zdolne w krótkim czasie zmienić sytuację na polu walki w dowolnym rejonie odpowiedzialności, są dywizje powietrznoszturmowe. Czy jednak istniejące wojska powietrznoszturmowe są w stanie sprostać postawionym zadaniom? Zasadnym jest zastanowić się nad tym - jak inne dywizje dysponujące śmigłowcami będą je wykorzystywać w

³ K.Z. Zmiany w strategii i organizacji połączonych sił zbrojnych NATO w latach dziewięćdziesiątych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2, 1991 r., s. 19.

⁴ Tamże.

przyszłej walce.

Odpowiedź na powyższe pytania powinna być podstawą do określenia tendencji rozwojowych wojsk posiadających w swoich strukturach organizacyjnych śmigłowce różnorodnego przeznaczenia.

1. Armia USA

Analiza obecnych i zakładanych koncepcji prowadzenia walki lądowej wskazuje, że w dywizjach zmechanizowanych (pancernych) śmigłowce oprócz wykonywania desantów powietrznych będą wykorzystywane do niszczenia zgrupowań pancernych przeciwnika. Dzięki dużej liczbie śmigłowców szturmowych desanty śmigłowcowe zyskają nową jakość, ugruntuje się praktyka działań desantowo-szturmowych.

W związku z tym w takim działaniu będzie można wyróżnić desanty śmigłowcowe i szturm powietrzny, które będą się nawzajem uzupełniać. Decydujące znaczenie będzie miał desant śmigłowcowy, któremu podporządkowana będzie działalność śmigłowców szturmowych. Będą one wspierać walkę wojsk desantu na ziemi, niszczyć podchodzącego przeciwnika, jak też osłaniać śmigłowce transportowe w rejonach wyczekiwania, zapewniając tym samym powodzenie w walce z przeciwnikiem naziemnym. Widoczny natomiast jest brak wyspecjalizowanego środka mogącego podjąć walkę ze śmigłowcami (samolotami) przeciwnika. Opracowywany śmigłowiec RAH-66 "COMANHE" ma być

wyposażony w pociski typu "powietrze-powietrze". Wojna w Zatoce Perskiej spowodowała jednak pewne zmiany w jego założeniach konstrukcyjnych i wątpliwym wydaje się odbycie pierwszego lotu we wrześniu 1994 roku.⁵

Można zatem stwierdzić, że walcząca dywizja będzie wykorzystywała posiadane siły do działań desantowo-szturmowych, a brak sił do walki ze środkami powietrznymi przeciwnika rekompensowany będzie wsparciem lotniczym przełożonego. Efekt wprowadzenia do dywizji środka walki z przeciwnikiem powietrznym spowoduje, że będzie ona bardziej samodzielna w działaniach desantowo-szturmowych. Tworzenie w dywizji coraz doskonalszego komponentu śmigłowców upoważnia do stwierdzenia, że prowadzić to będzie do powstania jakościowo nowych śmigłowcowo-pancernych związków taktycznych.

Na szczeblu operacyjnym głównym środkiem wykorzystywania powietrznego wymiaru walki będą zapewne wojska powietrznoszurmowe. Wykazuje to dowodnie analiza doświadczeń z wojny w Zatoce Perskiej.

Można przypuszczać, że oprócz 101 DPSz mogą być tworzone kolejne dywizje tego typu na bazie lekkich dywizji piechoty. Wymienione związki taktyczne dysponują już brygadami śmigłowców, które po zreorganizowaniu mogą sprostać zadaniom,

⁵ Prace badawczo rozwojowe nad nowymi śmigłowcami. Komunikat Miesięczny od 1-31.07.1992 r. Wojskowe Służby Informacyjne, Biuro Studiów i Analiz, s. 34.

jakie stoją przed wojskami powietrznoszurmowymi. Potrzeba rozbudowy wojsk powietrznoszurmowych wynika także z wizji użycia mobilnych związków taktycznych w ramach koncepcji NATO "obecności na wysuniętym przedpolu". Aby sprostać wymogom tego projektu, nieodzowne jest posiadanie wielkiej liczby wysoce mobilnych jednostek. Obecnie istniejąca jedna dywizja nie będzie w stanie sprostać tej skali zadań.

O konieczności rozwoju wojsk powietrznoszurmowych świadczy zapis w regulaminie sił lądowych Stanów Zjednoczonych FM-90-4 - Air assault operations.⁶ Wynika z niego, że do prowadzenia działań powietrznoszurmowych najlepiej przygotowane są 101 DPSz i lekkie dywizje piechoty. Wspomina się jednocześnie, że postawione zadania będą realizowane przez taktyczne grupy powietrznoszurmowe tworzone w składzie wzmocnionego batalionu lub brygady i pododdziału śmigłowców.

Z analizy struktury organizacyjnej lekkich dywizji piechoty wynika, że prawdopodobnie będą one bazą do tworzenia kolejnych dywizji powietrznoszurmowych. Hamulcem w ich tworzeniu może być jednak szybkość zasilania ich śmigłowcami nowej generacji, jak również modernizacja sprzętu znajdującego się już na wyposażeniu. Są więc podstawy

⁶ V. GARMAS, I. OSTROVNOJ, Działania Powietrznomanewrowe. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1992 r., s. 17.

przypuszczać, że armia amerykańska ma możliwości takiego reorganizowania lekkich związków taktycznych, aby pod koniec XX wieku mogły być zaliczane do wojsk powietrznoszurmowych.

Wymaganiom przyszłego pola walki chcą sprostać teoretycy wojskowi przedstawiając między innymi różne koncepcje jakościowo nowego rodzaju wojsk - wojsk powietrznomechanizowanych. Jednym z nich - gen. Ferdinand M. von Senger und Etterlin, który zaproponował utworzenie samodzielnego pod względem taktycznym i logistycznym zmechanizowanego związku powietrznego uzbrojonego w powietrzne pojazdy bojowe (Main Battle Air Vehicle - MBAV)⁷. Podstawowym trzonem dywizji powietrznomechanizowanej byłaby zdaniem Autora brygada powietrznomechanizowana (Załącznik nr 13). Oprócz niej w skład dywizji powinny wchodzić brygady transportu powietrznego i piechoty przerzuconej drogą powietrzną. (Załącznik nr 14).

W związku z tym należałoby postawić pytanie: czy jest możliwe powstanie wojsk powietrznomechanizowanych? Aby na nie odpowiedzieć należałoby precyzyjnie określić istotę nowego rodzaju wojsk. Pojęcie wojsk powietrznomechanizowanych zdefiniował płk.prof.dr.hab. Stanisław KOZIEJ określając je jako przyszłościowy rodzaj wojsk lądowych, których

⁷ gen. Ferdinand M. von SENGER und ETTERLIN, Nowy wymiar działań bojowych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1984, s. 17. Płk prof.dr hab. Stanisław KOZIEJ, Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych. AON, Warszawa 1993 r., s. 13.

podstawowym środkiem walki jest śmigłowiec desantowo-bojowy (desantowo-szturmowy), silnie uzbrojony i zdolny do przewożenia kilku lub kilkunastoosobowej załogi (strzelców powietrznych). W wojskach powietrznozmechanizowanych oprócz pododdziałów powietrznoszurmowych na śmigłowcach desantowo-bojowych znajdują się (będą znajdować się) pododdziały śmigłowców szturmowych (w tym przeciwpancernych), spełniające rolę artylerii powietrznej, pododdziały śmigłowców myśliwskich, rozpoznania, dowodzenia i łączności, walki radioelektronicznej, transportowych itp. - przeznaczonych do zabezpieczenia działań bojowych⁸.

Armia amerykańska jest zainteresowana powstaniem nowego rodzaju wojsk. Odgrywając czołową rolę w pakcie NATO należy przypuszczać, że będzie dążyła do posiadania takiego właśnie rodzaju wojsk. Związkiem taktycznym, który mógłby pierwszy osiągnąć nową jakość, jest 101 DPSz ze składu sił szybkiego reagowania. Znajdująca się w dywizji brygada śmigłowców w swojej strukturze posiada załączki zdolne do utworzenia na ich bazie pododdziałów śmigłowców szturmowych i desantowo-bojowych. Należałoby stworzyć od podstaw pododdział śmigłowców myśliwskich. Będzie to możliwe z chwilą wprowadzenia do uzbrojenia śmigłowca RAH-66 - "COMANCHE", co może nastąpić dopiero na początku XXI wieku. Wątpliwości

⁸ S. KOZIEJ, Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych. AON, Warszawa 1993 r., s. 13.

budzi natomiast śmigłowiec dla pododdziałów powietrzno-szturmowych. Trwające prace rozwojowe nad średnim śmigłowcem transportowo-desantowym przewidują, że w wersji TTH projektowany śmigłowiec ma umożliwić przerzut 13-20 żołnierzy z pełnym ładunkiem lub sześciu żołnierzy na noszach⁹. Projekty pojazdu powietrzno-lądowego, który połączy w sobie walory śmigłowca i bojowego wozu piechoty¹⁰, byłyby spełnieniem wymagań w stosunku do sprzętu, którym powinny dysponować wojska powietrzno-mechanizowane. Pododdziały wspierające walkę desantowanych wojsk również nie powinny im ustępować jakością sprzętu. W związku z tym podjęto prace nad uzbrojeniem śmigłowców w działa średniego kalibru montowane pod kadłubem¹¹. Wejdą one prawdopodobnie do wyposażenia wojsk na początku przyszłego wieku.

Jednak w rezultacie analizy prac nad nowymi typami śmigłowców i orientacyjnych terminów ich wprowadzenia do wojsk nasuwa się wniosek, że wojska powietrzno-mechanizowane mogą powstać dopiero na początku XXI wieku, i początkowo dysponować nimi będzie jedynie armia amerykańska.

⁹ Prace badawczo-rozwojowe nad nowymi śmigłowcami. Komunikat Miesięczny od 1-31.01.1992 r. Wojskowe Służby Informacyjne, Biuro Studiów i Analiz, s. 38.

¹⁰ S. KOZIEJ. Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych. Warszawa 1993, s. 33.

¹¹ Biuletyn Bibliograficzny wydawnictw i artykułów z prasy zagranicznej i krajowej, Ministerstwo Obrony Narodowej, Szefostwo Wojskowych Służb Informacyjnych. Warszawa, lipiec-sierpień 1992 r., s. 48.

Nowo powstałe wojska powietrzno mechaniczne osiągać będą cele walki poprzez szturm powietrzny. Desanty śmigłowe wysadzane ze składu wojsk powietrzno mechanicznych realizować będą zadania związane z niszczeniem obiektów, dezorganizacją działań elementów wsparcia logistycznego itp., jak też zmierzające do utrzymania rubieży do czasu podejścia sił głównych korpusu armijnego. Wynika z tego, że ten rodzaj wojsk będzie mógł samodzielnie prowadzić walkę w głębi ugrupowania przeciwnika.

Przeprowadzona analiza upoważnia do podsumowującego stwierdzenia, że na przyszłym polu walki desanty śmigłowe będą występować raczej jako część składowa działań desantowo-szturmowych. Nastąpi dalszy wzrost nasycenia wojsk lądowych coraz to nowocześniejszymi śmigłowcami, co stworzy przesłanki do przyspieszenia procesu tworzenia wojsk powietrzno-szturmowych. Armia amerykańska będzie najprawdopodobniej prekursorem powstania nowego rodzaju wojsk - wojsk powietrzno mechanicznych, co może nastąpić na początku XXI wieku.

2. Pozostałe armie paktu

Analiza stanu obecnego i perspektywy rozwoju europejskich armii NATO świadczą o tym, że desanty śmigłowe pozostaną nadal w gestii dowódców korpusów. Brak jest jakichkolwiek przesłanek świadczących o tym, że będą tworzone

w dywizjach zmechanizowanych (pancernych) oddziały śmigłowców umożliwiające ich dowódcom samodzielne wykorzystywanie powietrznego wymiaru walki.

Wprowadzone do wyposażenia wojsk nowe modele śmigłowców bojowych będą co prawda wspierać wysadzane desanty śmigłowcowe w czasie walki w głębi ugrupowania przeciwnika, ale jednak ich głównym zadaniem pozostanie najprawdopodobniej zwalczanie zgrupowań pancernych. W związku z tym, należy sądzić, że desanty śmigłowcowe będą wysadzane rzadziej, lecz w większej sile w warunkach posiadania możliwości ich wszechstronnego zabezpieczenia.

Możliwości tworzenia i rozwoju wojsk powietrznoszturmowych i powietrznozmechanizowanych w europejskich państwach NATO będą bardzo zróżnicowane. W najbardziej zaawansowanej pod tym względem armii francuskiej w ramach planu "Siły Zbrojne 2000" nie przewiduje się utworzenia kolejnego związku taktycznego wojsk powietrznoszturmowych. Prawdopodobnie Francuzi doskonalić będą istniejącą strukturę organizacyjną 4 DPSz, poprzez nasycanie jej śmigłowcami nowej generacji. Przewiduje się, że do 1997 roku śmigłowce "GAZELLE" będą zastąpione sprzętem konstrukcji francusko-niemieckiej. Nowy śmigłowiec typu HAC "TIGRE" jest uzbrojony w przeciwpancerne pociski kierowane trzeciej generacji o zwiększonym zasięgu.¹²

¹² Francuska 4 Dywizja Powietrzno-Szturmowa. Sygnały nr 8 (144), ASG WP, Warszawa 1988, s. 28.

Również do roku 2000 dywizja ma otrzymać nowy śmigłowiec transportowy NH-90 oraz śmigłowiec wsparcia HAP "GERFAUT".¹³

Francuzi dążą również do powstania nowego rodzaju wojsk. Nie będą to jednak wojska powietrznozmekanizowane. Tezę taką można sformułować na podstawie wspólnych ćwiczeń 6 LDPanc i 4 DPSz. Wypracowanie sposobów zespołowego działania doprowadzić może do powstania na początku XXI wieku śmigłowcowo-pancernego związku operacyjnego. Byłby on zdolny w stosunkowo krótkim czasie podjąć walkę z nacierającymi oddziałami przeciwnika. *87 str.*

W armii niemieckiej w ramach programu "Struktura 2000" zamierzano utworzyć w połowie lat dziewięćdziesiątych dywizje aeromobilne (załącznik nr 16). Jednak ostatnie informacje dotyczące powstawania jakościowo nowych związków taktycznych nie potwierdzają realizacji tych zamierzeń. Niemcy doskonali natomiast brygady lotnictwa sił lądowych¹⁴, które wspólnie z brygadami powietrznodesantowymi będą realizowały zadania na korzyść korpusu armijnego.

Wymienione wyżej dwa komponenty funkcjonujące obecnie na szczeblu korpusu prowadzić mogą działania desantowo-szturmowe. Można przewidywać, że doświadczenia i wnioski ze

¹³ Prace badawczo-rozwojowe nad nowymi śmigłowcami..., s. 36.

¹⁴ Formowanie brygad lotnictwa sił lądowych RFN. Komunikat miesięczny od 1-30.04.1992 r. Wojskowe Służby Informacyjne, Biuro Studiów i Analiz, s. 30.

wspólnych ćwiczeń będą podstawą do utworzenia nowego rodzaju wojsk. Należy przypuszczać, że wraz ze wzrostem ilości i jakości śmigłowców wprowadzanych do wyposażenia sił lądowych Bundeswehry powstaną realne warunki do utworzenia wojsk powietrznoszturmowych. Może to nastąpić na początku XXI wieku.

Wielka Brytania po utworzeniu w 1990 roku 24 Brygady Powietrznomanewrowej nie może być zaliczana do państw posiadających wojska powietrznoszturmowe. Brygada jest tym związkiem, na którego bazie mogą być do końca tego stulecia utworzone brytyjskie wojska powietrznoszturmowe.

Kolejnym państwem NATO, którego armia dąży do posiadania wojsk powietrznoszturmowych jest Holandia. Na bazie 11 BZ ma być zorganizowana do 2001 roku brygada powietrznoszturmowa (Załącznik nr 11). Termin jej powstania świadczy o tym, że armie NATO dążą do posiadania na początku XXI wieku wysoce manewrowych związków taktycznych, które będą mogły sprostać wymaganiom przyszłego powietrzno-lądowego pola walki.

Rekapituluując powyższe rozważania można stwierdzić, że do końca XX wieku mogą być spełnione warunki umożliwiające utworzenie wojsk powietrznoszturmowych w armiach takich państw, jak Wielka Brytania, Niemcy i Holandia.

ZAKOŃCZENIE

Syntetyzując rezultaty analiz i prognoz przeprowadzonych w niniejszej rozprawie można stwierdzić, że nadal istotną rolę w realizacji zadań bojowych na powietrzno-lądowym polu walki odgrywać będą desanty śmigłowcowe. Nie zmienia zasadniczo tej sytuacji tworzone i sukcesywnie rozwijane wojska powietrznoszurmowe i w przyszłości wojska powietrzno-zmechanizowane.

Armia amerykańska desanty śmigłowcowe będzie szeroko wykorzystywać na szczeblach taktycznych. Natomiast w europejskich armiach NATO desanty śmigłowcowe organizowane będą raczej na szczeblu korpusu armijnego, który dysponuje odpowiednimi oddziałami lotnictwa sił lądowych. Najczęściej desanty stanowić będą część składową działań desantowo- i powietrznoszurmowych.

Amerykanie mają wszelkie podstawy aby utworzyć wojska powietrznoszmechanizowane. Nowy rodzaj wojsk pozwoli Stanom Zjednoczonym prowadzić walkę w wymiarze lądowo-powietrznym, co stanowić będzie jakościowo nowy sposób wykorzystania przestrzeni powietrznej przez zgrupowania wojsk lądowych.

Wojska powietrznoszurmowe stanowią coraz bardziej liczący się komponent w strukturze sił zbrojnych poszczególnych armii NATO. Ich powstawanie jest odpowiedzią na wymagania nowych koncepcji prowadzenia walki przez wojska lądowe. Motorem napędowym ich tworzenia w poszczególnych

armiach jest postęp techniczny wyrażający się w konstruowaniu nowych generacji śmigłowców różnorodnego przeznaczenia.

Podstawowym sposobem działań wojsk wykorzystujących przestrzeń powietrzną będą działania powietrznoszтурmowe, podczas prowadzenia których maksymalnie wykorzystywany będzie niespodziewany atak z powietrza w połączeniu z desantami śmigłowcowymi, które będą niszczyć lub zdobywać obiekty przeciwnika.

Wyniki badań przedstawione w niniejszej dysertacji mogą być wykorzystane w pracy nad organizowaniem w naszych siłach zbrojnych powietrznomechanizowanego związku taktycznego. Obecnie Wojsko Polskie posiada jedynie 30 śmigłowców bojowych, co pozwala na utworzenie batalionu powietrznoszтурmowego. Mógłby on być załącznikiem proponowanej przez niektórych teoretyków (m.in. płk.prof.dr.hab. Stanisława KOZIEJA) wizji Brygady Powietrznomechanizowanej WP. (Załącznik nr 15).

Posiadanie przez nasze państwo możliwości produkowania własnych śmigłowców stwarza nam dużą szansę stosunkowo szybkiego sformowania wojsk powietrznomechanizowanych. W wykorzystaniu tej szansy być może pomocne okażą się przedstawione w niniejszej rozprawie wnioski z analizy tworzenia, rozwoju i wykorzystania śmigłowców oraz tworzonych w armiach państw NATO wojsk powietrznoszтурmowych.

BIBLIOGRAFIA

1. Amerykańska koncepcja głębokich uderzeń. Wojskowy Przegląd Zagraniczny, nr 5, 1985.
2. Analiza szkolenia taktyczno-operacyjnego połączonych sił zbrojnych NATO za rok 1983. Sztab Generalny, Zarząd II Warszawa 1984.
3. Analiza szkolenia taktyczno-operacyjnego połączonych sił zbrojnych NATO za rok 1984. Sztab Generalny, Zarząd II Warszawa 1985.
4. Analiza szkolenia taktyczno-operacyjnego połączonych sił zbrojnych NATO za rok 1985. Sztab Generalny, Zarząd II Warszawa 1986.
5. Analiza szkolenia taktyczno-operacyjnego połączonych sił zbrojnych NATO za rok 1986. Sztab Generalny, Zarząd II Warszawa 1987.
6. Analiza szkolenia taktyczno-operacyjnego połączonych sił zbrojnych NATO za rok 1987. Sztab Generalny, Zarząd II Warszawa 1988.
7. Analiza szkolenia taktyczno-operacyjnego połączonych sił zbrojnych NATO za rok 1988. Sztab Generalny, Zarząd II Warszawa 1989.
8. Analiza szkolenia taktyczno-operacyjnego połączonych sił zbrojnych NATO za rok 1989. Sztab Generalny, Zarząd II Warszawa 1990.

9. ANDRIEJEV J.: Sozdanije aeromobilnych wojsk Bundieswiera. Zarubieżnoje Wojennoje Obozrienije nr 6, 1991.
10. ANDRUHOW J., GIEORGIJEV M., JEFIMOW K.: Wojska powietrznodesantowe NATO. Warszawa 1971.
11. BRION: Zastosowanie śmigłowców. Wojskowy Przegląd Zagraniczny, nr 2, 1959.
12. AH-64 A Apache attack helicopter. Army 4, 1991.
13. BIEŁOW I.M., AWILIN F.W.: Aeromobilnyje operacje armii SSZA. Moskwa 1977.
14. Brygada i dywizja sił lądowych głównych państw NATO w natarciu i obronie. ASG WP, Warszawa 1985.
15. Brytyjska Armia Renu. Wojskowy Przegląd Zagraniczny 2/90.
16. DARFEN M." Ćwiczenie 1 KA sił lądowych Francji pk. "Moselle 83". Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2, 1984.
17. D.Z. Organizacja i podstawowe zadania LSL Bundeswehry. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4, 1967.
18. Dywizja zmechanizowana (pancerna) USA typu "86" w podstawowych rodzajach działań bojowych. Główny Zarząd Szkolenia Bojowego WP, Warszawa 1987.
19. Desanty powietrzne NATO. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 6, 1980.
20. Eksperymentalna organizacja dywizji kawalerii powietrzno-pancernej amerykańskich sił lądowych, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1972.

21. ELSER G.: Działania brytyjskich wojsk lądowych na Falklandach w 1982 roku, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 3, 1984.
22. Formowanie brygad lotnictwa sił lądowych RFN. Komunikat Miesięczny od 1-30.04.1992 r. Wojskowe Służby Informacyjne. Biuro Studiów i Analiz.
23. Francuskie siły szybkiego reagowania, Sygnały nr 8/144, ASG WP 1988.
24. FRICOUD-CHAQNAUD G.: The Fench Rapid Action Force. Signal nr 2, 1986.
25. GARMAS W., OSTROVNOJ I.: Operacje powietrznomanerowe. Zarubieżnoje wojennoje obozrienije nr 9, 1990.
26. GARMAS V., OSTROVNOJ I.: Działania powietrznomanewrowe (wg poglądów amerykańskich), Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1992.
27. GAVIN J.: Wojna i pokój w eterze i przestrzeni międzyplanetarnej. Warszawa 1961.
28. HOMPE E.: Jakie korzyści daje siłom lądowym ruchliwość powietrzna, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 6, 1966.
29. Informator o Siłach Zbrojnych Stanów Zjednoczonych, Sztab Generalny, Zarząd II Warszawa 1986.
30. JANKIEWICZ Z., STASIAK W.: Wojska powietrznodesantowe. Warszawa 1973.
31. JENDRASZCZAK E.: Działanie oddziału desantowo-szturmowego w natarciu, Rozprawa doktorska, ASG WP Warszawa 1989.

32. KENNY B.: FOFA w północnej grupie armii NATO, Sygnały nr 4-6, ASG WP 1990.
33. KIRCHBACH I.G.: Użycie brygad powietrznoszturmowych w ramach wykonywania kontrataków w skali operacyjnej (wg poglądów zachodnioniemieckich), Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4, 1988.
34. KOCH G.: Nowa koncepcja sił lądowych RFN. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 3, 1990.
35. KOLECKO P.: Luftlandekrafte der Vereinigten Staaten von Amerika, Truppendienst nr 4, 1987.
36. KOLECKO P.: Luftlandekrafte der Vereinigten Staaten von Amerika, Truppendienst nr 5, 1987.
37. KOLECKO P.: Siły powietrzno-manewrowe Stanów Zjednoczonych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 3, 1988.
38. Kompendium Sił Zbrojnych państw NATO. Sztab Generalny WP Zarząd II, Warszawa 1987.
39. Komunikat rozpoznawczy nr 2. Dowództwo Wojsk Lotniczych Poznań 1986.
40. Koncepcja tworzenia sił zbrojnych UZE. Komunikat miesięczny od 1-30.04.1992. Wojskowe Służby Informacyjne, Biuro Studiów i Analiz.
41. KOZIEJ S.: Działania powietrzno-lądowe. ASG WP, Warszawa 1987.
42. KOZIEJ S.: Niektóre pojęcia dotyczące działań powietrzno-lądowych. Myśl Wojskowa nr 4, 1987.

43. KOZIEJ S.: Podstawowe problemy działań powietrzno-lądowych. AON, Warszawa 1993.
44. KOZIEJ S.: Wprowadzenie do badań nad powietrzno-lądowymi działaniami bojowymi. ASG WP Warszawa 1986.
45. Lotnictwo sił lądowych głównych państw NATO. Sztab Generalny WP Zarząd II, Warszawa 1988.
46. Lotnictwo armijne wojsk lądowych Francji, Przegląd Informacyjno-dokumentacyjny nr 5-6/203-204, Warszawa 1989.
47. MACHURA J., SAJAK J.: Kariera bojowa śmigłowców. Warszawa 1980.
48. MERGLEN A.: Historia i przyszłość wojsk powietrzno-desantowych. Warszawa 1970.
49. Modernizacja brytyjskich sił lądowych i ich współpraca z Bundeswehrą. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4, 1989.
50. MONTROSS L.: Wozdusznaja kawalerija. Moskwa 1956.
51. M.S. Zachodnioniemiecko-francuskie ćwiczenie wojsk lądowych pk. "Kecker-Spatz", Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2, 1988.
52. M.T. Francuskie siły interwencyjne, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 6, 1966.
53. NATIVI A.: Lotnictwo sił lądowych Włoch - uwarunkowania i perspektywy rozwoju, Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1991.
54. Natowskie dywizje "trzeciego wymiaru". Sygnały nr 7/131, ASG WP, Warszawa 1987.

55. NELIN W.: Modifikacja amierikańskiego mnogocelowowo wiertolota UH-60A "Bliek Chok". Zarubieżnoje wojennoje obozrienije nr 12, 1989.
56. NELIN W.: Sostojanije i pierspiektiw razwitija wiertoliotow armijskoj awiacji SSzA. Zarubieżnoje wojennoje obozrienije nr 3, 1990.
57. NEUER R.: 101 Dywizja Powietrznoszturmowa Stanów Zjednoczonych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 5, 1979.
58. Ocena zmian i kierunków rozwoju w siłach zbrojnych państw NATO w 1987 roku. Sztab Generalny WP, Zarząd II Warszawa 1988.
59. Organizacja i zadania nowosformowanej 24 Brygady Powietrznomanewrowej sił lądowych Wielkiej Brytanii. Komunikat rozpoznawczy nr 4, 1990.
61. PILECKI S.: Lotnictwo bez lotnisk. Warszawa 1962.
60. 1 dywizja kawalerii (szturmowa dywizja powietrznodesantowa). Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 6, 1965.
62. Powietrzna manewrowość wojsk lądowych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 5, 1975.
63. Prace badawczo-rozwojowe nad nowymi śmigłowcami, Komunikat Miesięczny od 1-31.07.1992 r. Wojskowe Służby Informacyjne, Biuro Studiów i Analiz.
64. Pułki śmigłowców korpusu armijnego Bundeswehry. Sygnały nr 3/139, ASG WP, Warszawa 1988.
65. P.L. Program rozwoju francuskich sił zbrojnych na lata 1984-1988. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 3, 1984.

66. Regulamin polowy sił lądowych Stanów Zjednoczonych, Operacje powietrzno-desantowe (FM-57-30). Sztab Generalny WP, Zarząd II, Warszawa 1963.
67. Regulamin polowy sił lądowych Stanów Zjednoczonych (FM-100-5). Sztab Generalny WP, Zarząd II, Warszawa 1965.
68. Rozwój śmigłowców przeciwpancernych w Stanach Zjednoczonych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 5, 1979.
69. RYŻKOV A., ORLOV C.: Desanty powietrzne USA w walce i operacji. Sygnały nr 5/117, ASG WP, Warszawa 1986.
70. SADYKIEWICZ M.: Kawaleria powietrzna, Warszawa 1963.
71. Samodzielna brygada śmigłowców przeciwpancernych Stanów Zjednoczonych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1984.
72. SCHRODER U.: Zwalczanie broni pancernej z wykorzystaniem trzeciego wymiaru (wg poglądów zachodniemieckich). Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4, 1989.
73. Siły lądowe Włoch. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 4, 1987.
74. SIMAKOV M., BLAGOW S., Lotnictwo armijne wojsk lądowych Francji. Przegląd informacyjno-dokumentalny nr 5-6/203-204/, Warszawa 1989.
75. STEWART R.A.: The French RDF. Proceedings nr 3, 1985.
76. Struktura organizacyjna oraz zadania sił lądowych Bundeswehry. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1989.
77. SUCHORUKOV D.S.: Problemy primienienija vozdušnych desantov, Wojennaja Myśl nr 11, 1981.

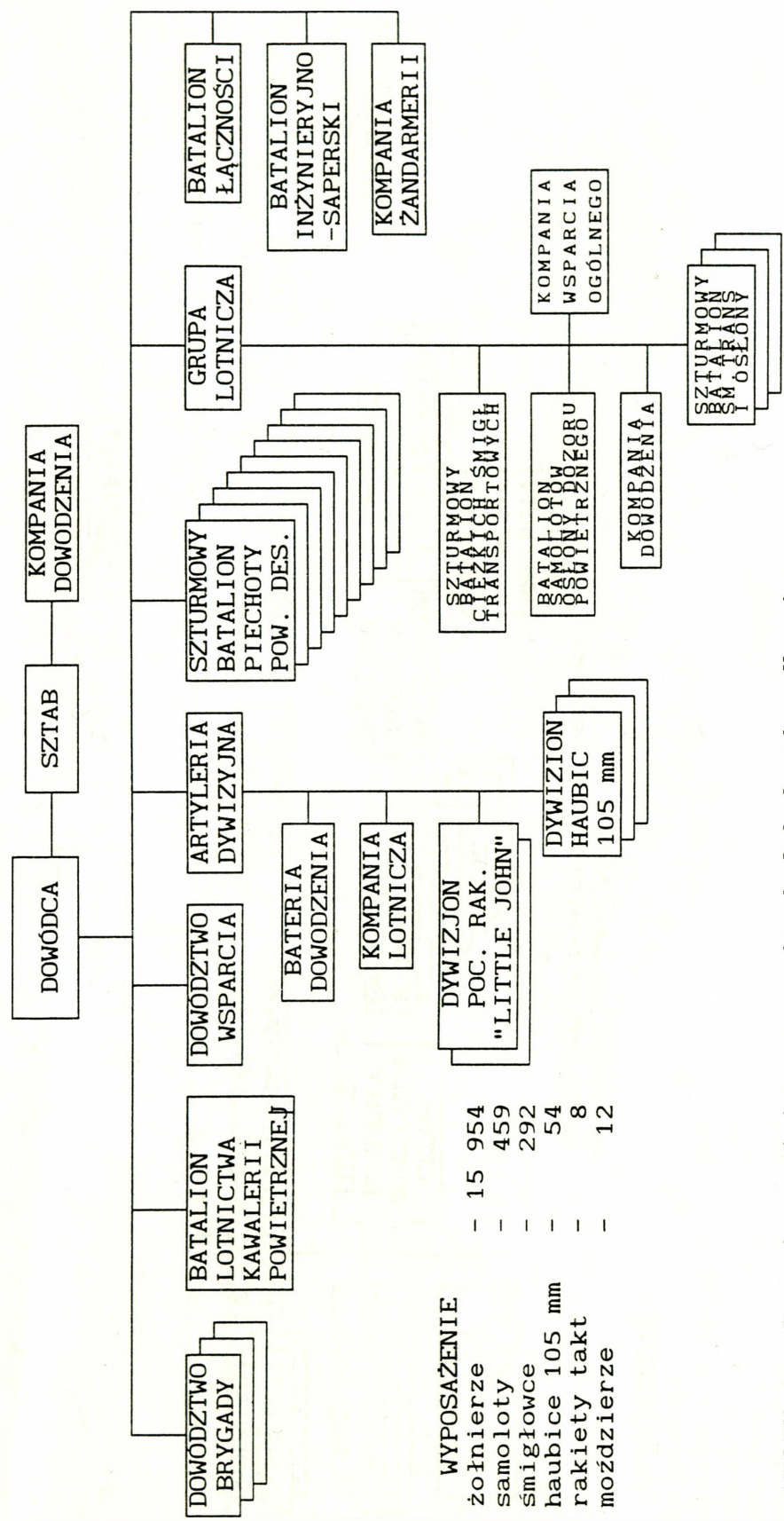
78. Taktyka amerykańskich pododdziałów sił lądowych w wojnie wietnamskiej. Sztab Generalny WP, Zarząd II, Warszawa 1969.
79. TIMOFEEW J.: Wojska lądowe Włoch. Przegląd Informacyjno-dokumentacyjny nr 2/188/, Warszawa 1988.
80. TURBE G.: Siły szybkiego reagowania Francji. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1988.
81. WASILIEW A.: Francuskie "siły szybkiego reagowania". Przegląd informacyjno-dokumentacyjny nr 12/186/, Warszawa 1987.
82. WASILIEW G.: Lotnictwo sił lądowych USA. Sygnały nr 10/146/, Warszawa 1988.
83. WITKOWSKI R., WOJCIECHOWSKI J., ELSZTEIN P.: Śmigłowce. Warszawa 1958.
84. WOLNY A.: Desanty powietrzne w wojnach lokalnych, w Korei, Wietnamie i na Bliskim Wschodzie w latach 1945-1973. Rozprawa doktorska, WIH, Warszawa 1979.
85. WOLNY A.: Węzłowe problemy użycia wojsk powietrznodesantowych i powietrznomanewrowych w wojnach w Korei, Wietnamie oraz na Bliskim Wschodzie. ASG WP, Warszawa 1979.
86. WIŚNIEWSKI J.: Operacje powietrznodesantowe i powietrznoszurmowe według poglądów NATO. ASG WP, Warszawa 1982.
87. Zasady użycia śmigłowców ppanc głównych państw NATO. Warszawa-Cytadela, 1988.

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW

1. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie 11 Szturmowej Dywizji powietrzno-desantowej (A).
2. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie 1 Dywizji Kawalerii (Szturmowej dywizji powietrznodesantowej) (A).
3. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie 1 DKP (A).
- ④ 4. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie 101 DKP (A).
5. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie dywizji "TRICAP" (A).
6. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie 6 BŚmppanc (A).
7. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie 101 DPSz (A).
8. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie 4 DPSz (F).
9. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie 24 BPowietrznomanewrowej (WB).
10. Struktura organizacyjna i ważniejsze wyposażenie 101 DPSz (A).
11. Struktura organizacyjna i wyposażenie 11 BPSz (H).
12. Struktura organizacyjna 1 Korpusu Szybkiego Reagowania PSZ NATO.
13. Struktura organizacyjna brygady powietrznomechanizowanej.

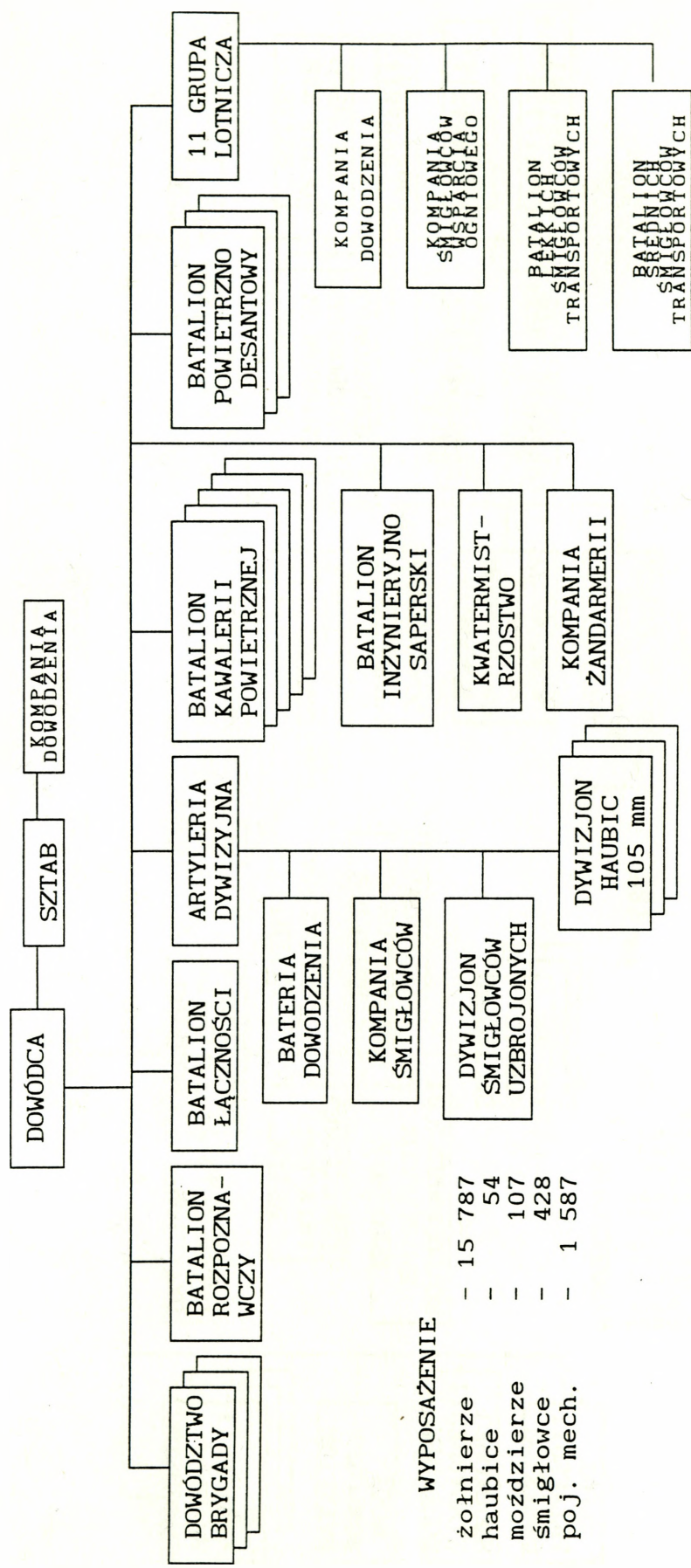
14. Struktura organizacyjna dywizji powietrznozmekaniczowanej.
15. Struktura organizacyjna brygady powietrznozmekaniczowanej WP.
16. Struktura organizacyjna aeromobilnej dywizji Bundeswehry.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA I WAŻNIEJSZE WYPOSAŻENIE 11 SZTURMOWEJ DPD /A/

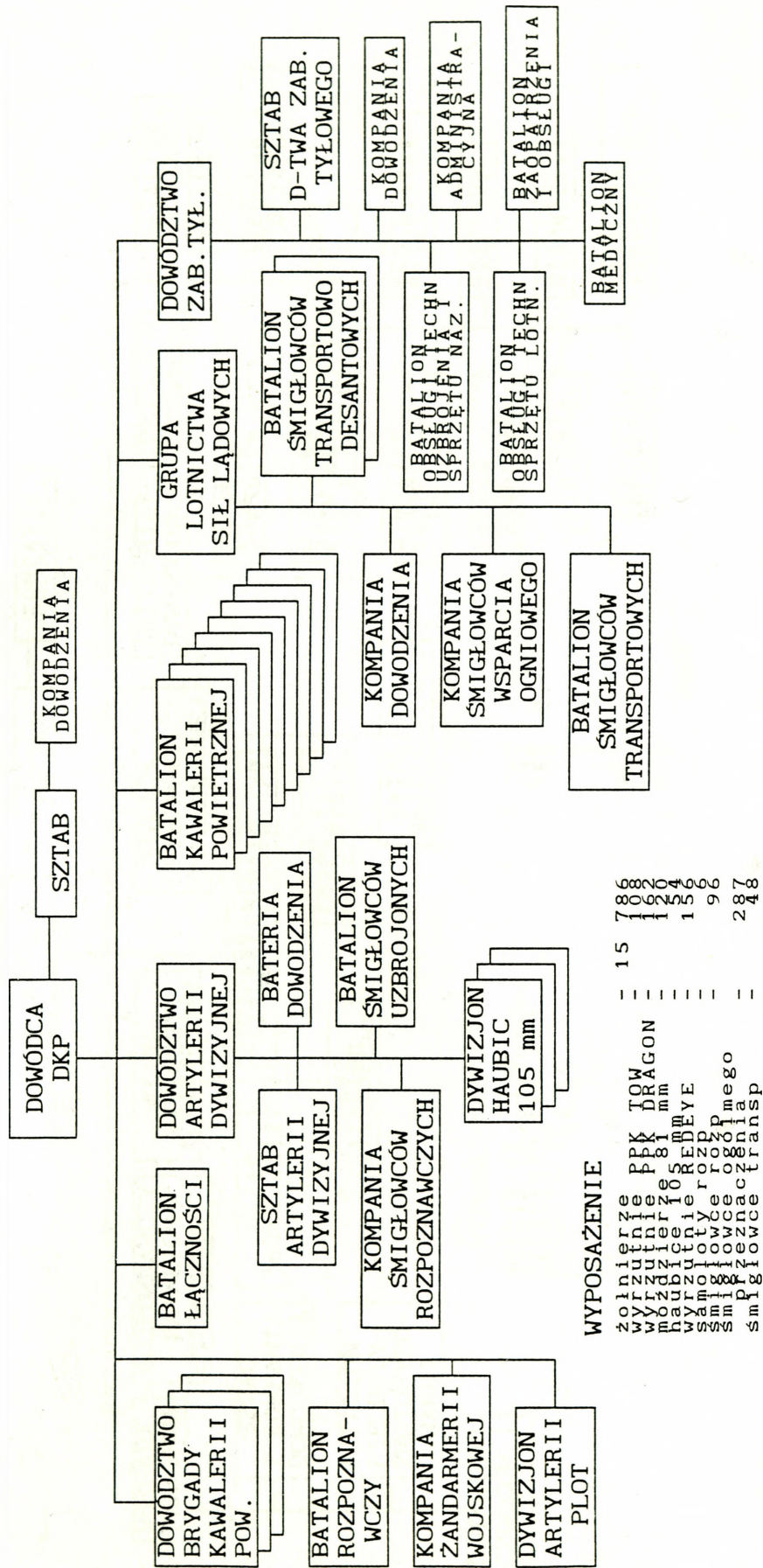

WOLNY A., Desanty powietrzne w wojnach lokalnych w Korei, Wietnamie i na Bliskim Wschodzie w latach 1945 - 1972, Warszawa 1979 s.200

STRUKTURA ORGANIZACYJNA I WAŻNIEJSZE WYPOSAŻENIE 1 DKP/A/

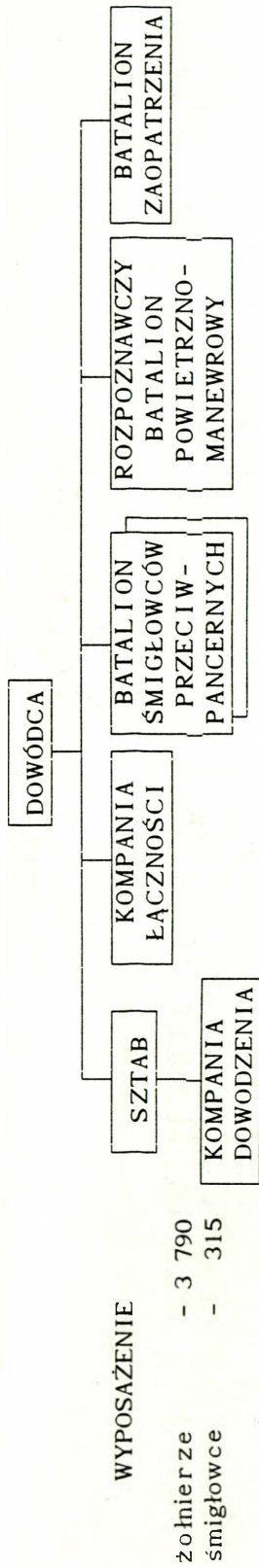

STRUKTURA ORGANIZACYJNA I WAŻNIEJSZE WYPOSAŻENIE 101 DYWIZJI KAWALERII POWIETRZNEJ /A/

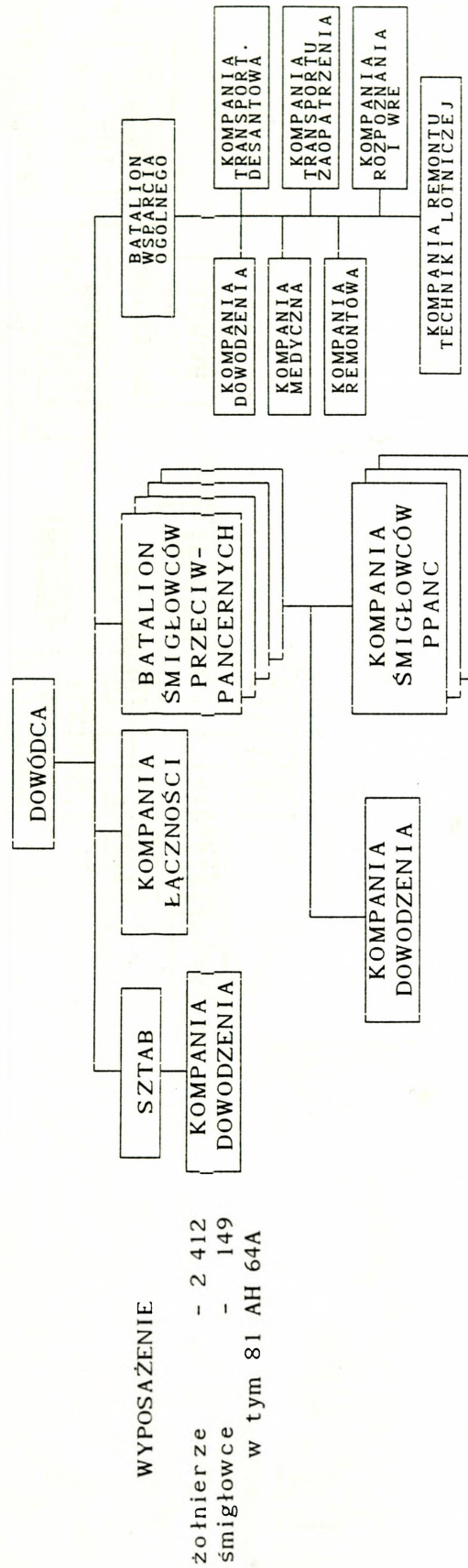

WOLNY A. Desanty powietrzne ... s.206

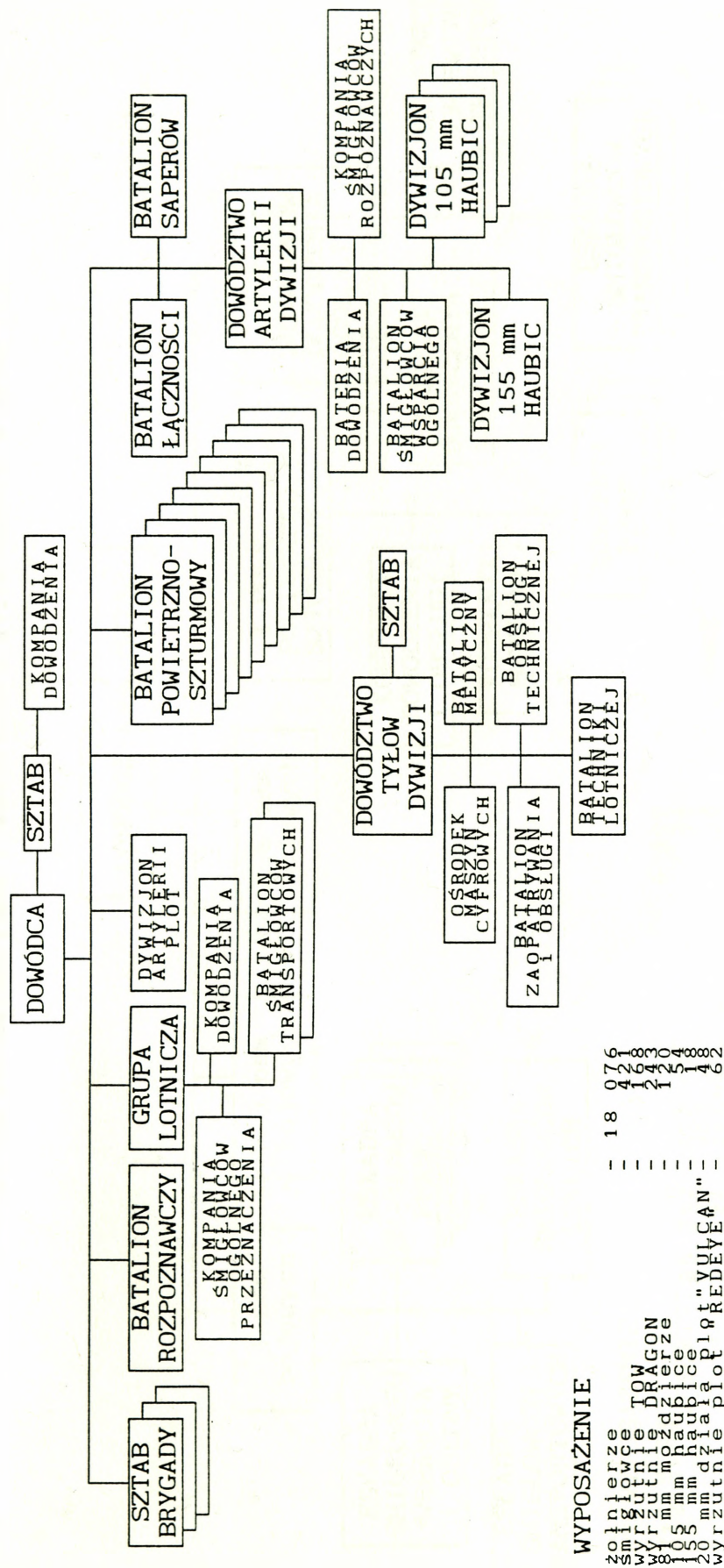
STRUKTURA ORGANIZACYJNA 6 BRYGADY ŚMIGŁOWCÓW PRZECIWPANCERNYCH USA
DO 1986 ROKU

PO ZREORGANIZOWANIU - OD 1987 ROKU

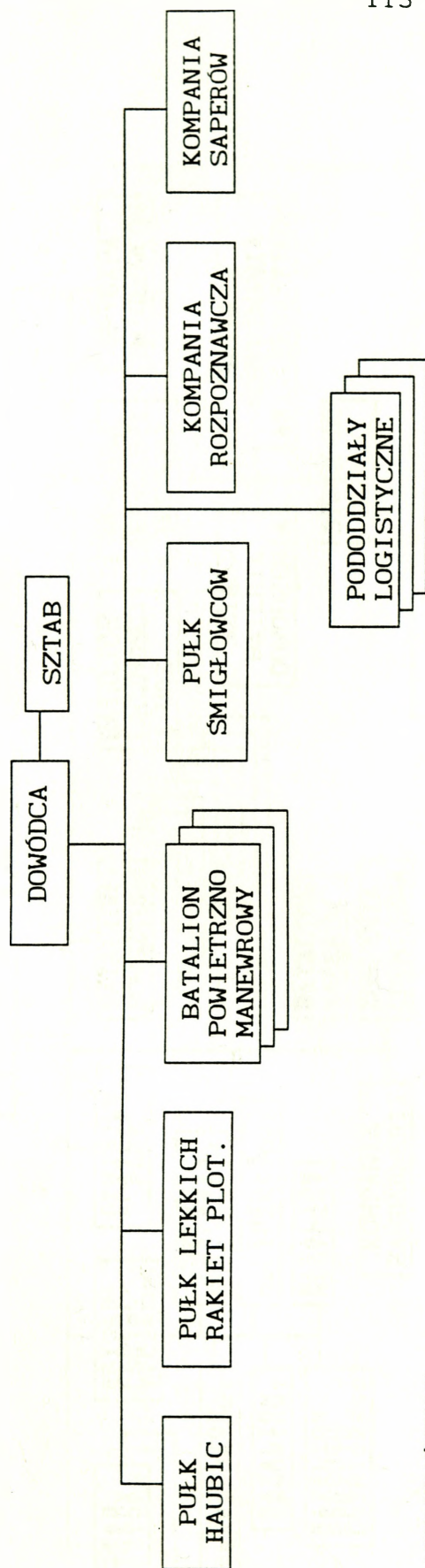

STRUKTURA ORGANIZACYJNA I WAŻNIEJSZE WYPOSAŻENIE 101 DYWIZJI POWIETRZOSZTURMOWEJ /A/

A.K. Nowa struktura dywizji sił lądowych Stanów Zjednoczonych. Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 19, s. 95

STRUKTURA ORGANIZACYJNA I WAŻNIEJSZE WYPOSAŻENIE 24 BRYGADY POWIETRZNO MANEWROWEJ /WB/

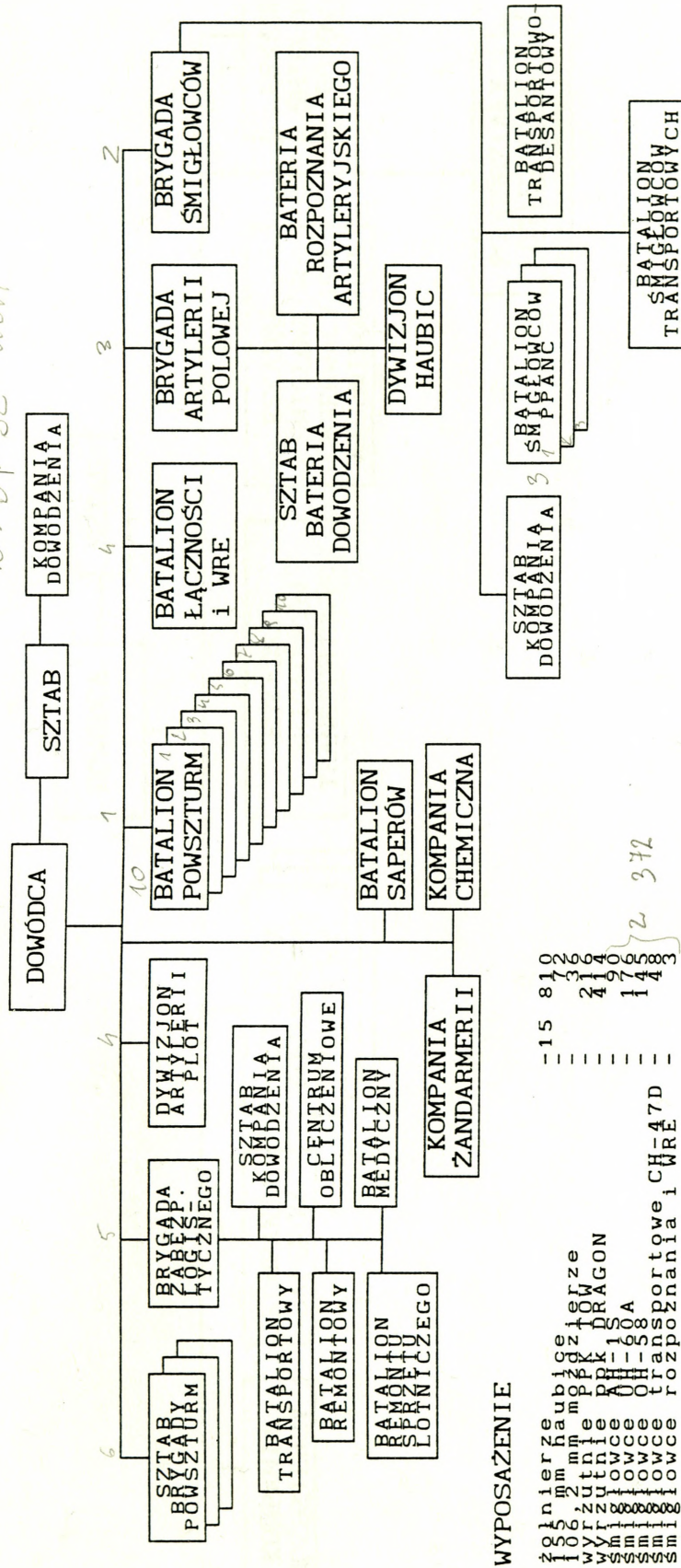
WYPOSAŻENIE

żołnierze	-	5 000
śmigłowce	-	68
wyrzutnie przeciwpancerne MILAN	-	128
105 mm haubice	-	18
81 mm moździerce	-	18
zestaw pocisków przeciwlotniczych "JAVELIN"	-	24

Organizacja i zadania nowo sformowanej 24 Brygady Powietrznomanewrowej Sił Lądowych Wielkiej Brytanii - Komunikat Rozpoznawczy SOW nr 4, Wrocław, 1990.

Załącznik 9

101 bp-gz 48n

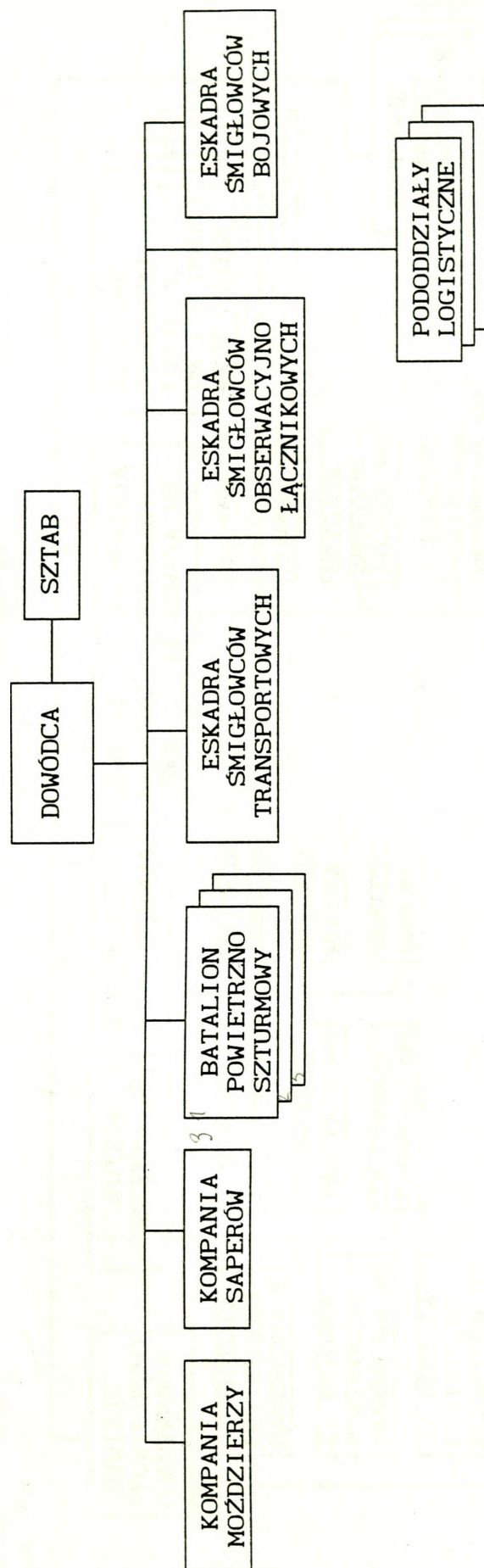

WYPOSAŻENIE

[illegible]

Reorganizacja 101 DPSz na strukturę typu "86". Komunikat Rozpoznawczy 1 - 30.09.1986 r.

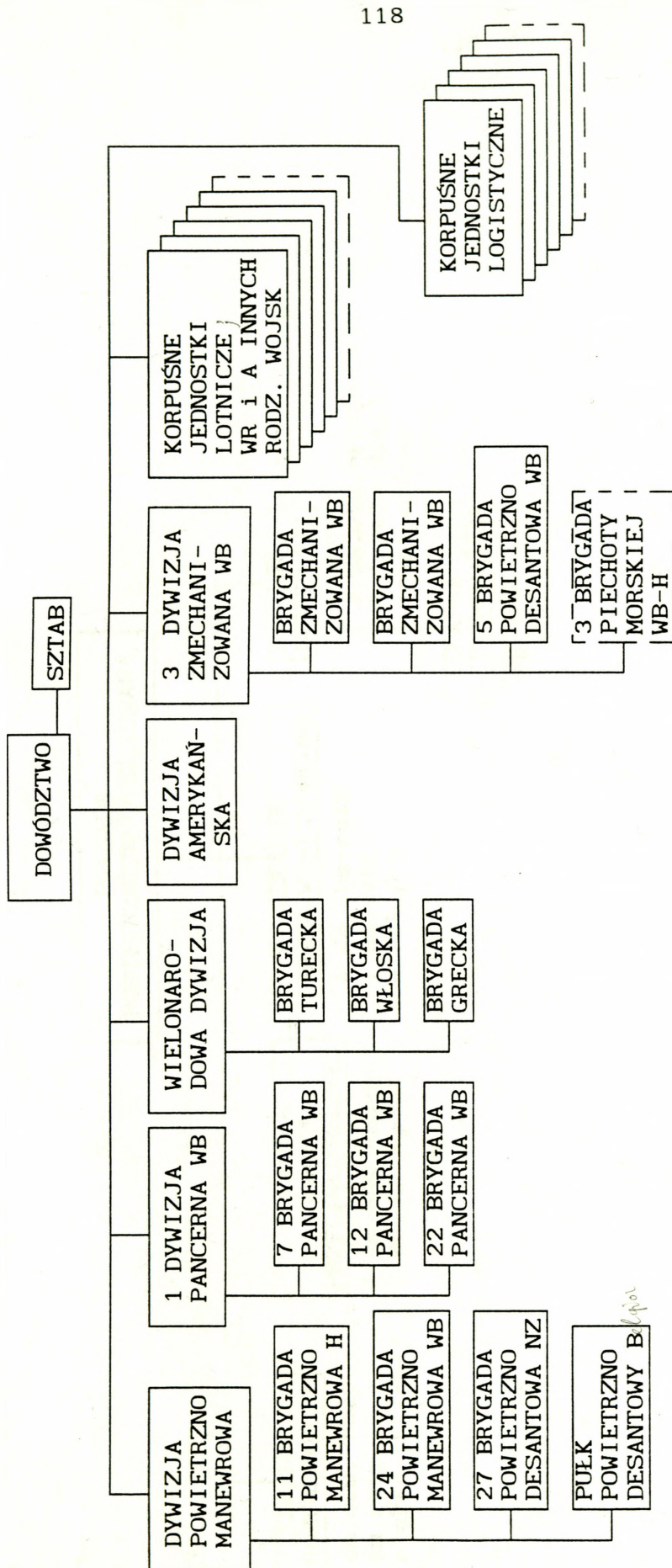
STRUKTURA ORGANIZACYJNA I WAŻNIEJSZE WYPOSAŻENIE 11 BRYGADY POWIETRZNOSZTURMOWEJ /H/*

Załącznik 11

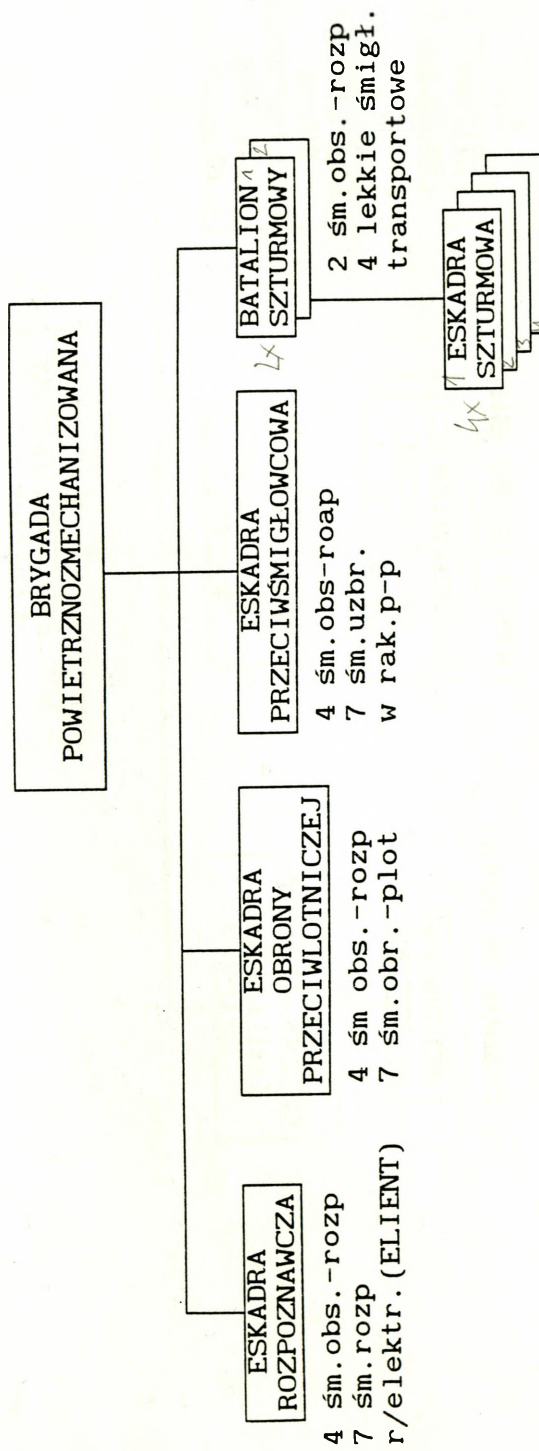
* 11 Brygada Powietrznoszturmowa Holandii. Komunikat Miesięczny od 1 - 31.12.1992
- Wojskowe Służby Informacyjne - Biuro Studiów i Analiz. s.26.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA 1 KORPUSU SZYBKIEGO REAGOWANIA PSZ NATO

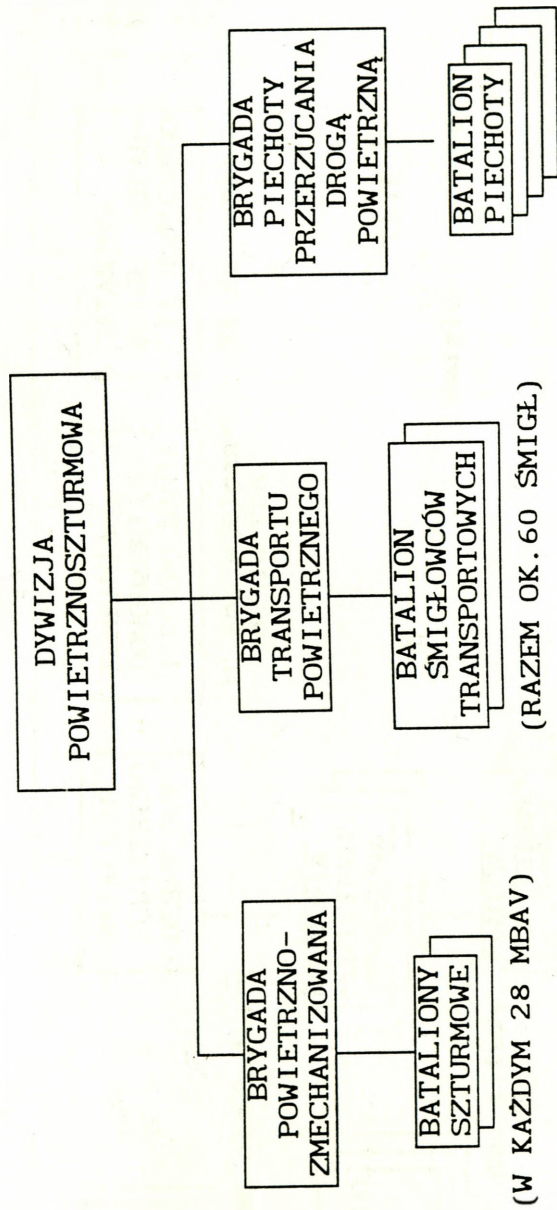
K.Z. Zmiany w strategii i organizacji połączonych sił zbrojnych NATO w latach dziewięćdziesiątych
Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 2, 1992, s.22

STRUKTURA ORGANIZACYJNA BRYGADY POWIETRZNOZMECHANIZOWANEJ

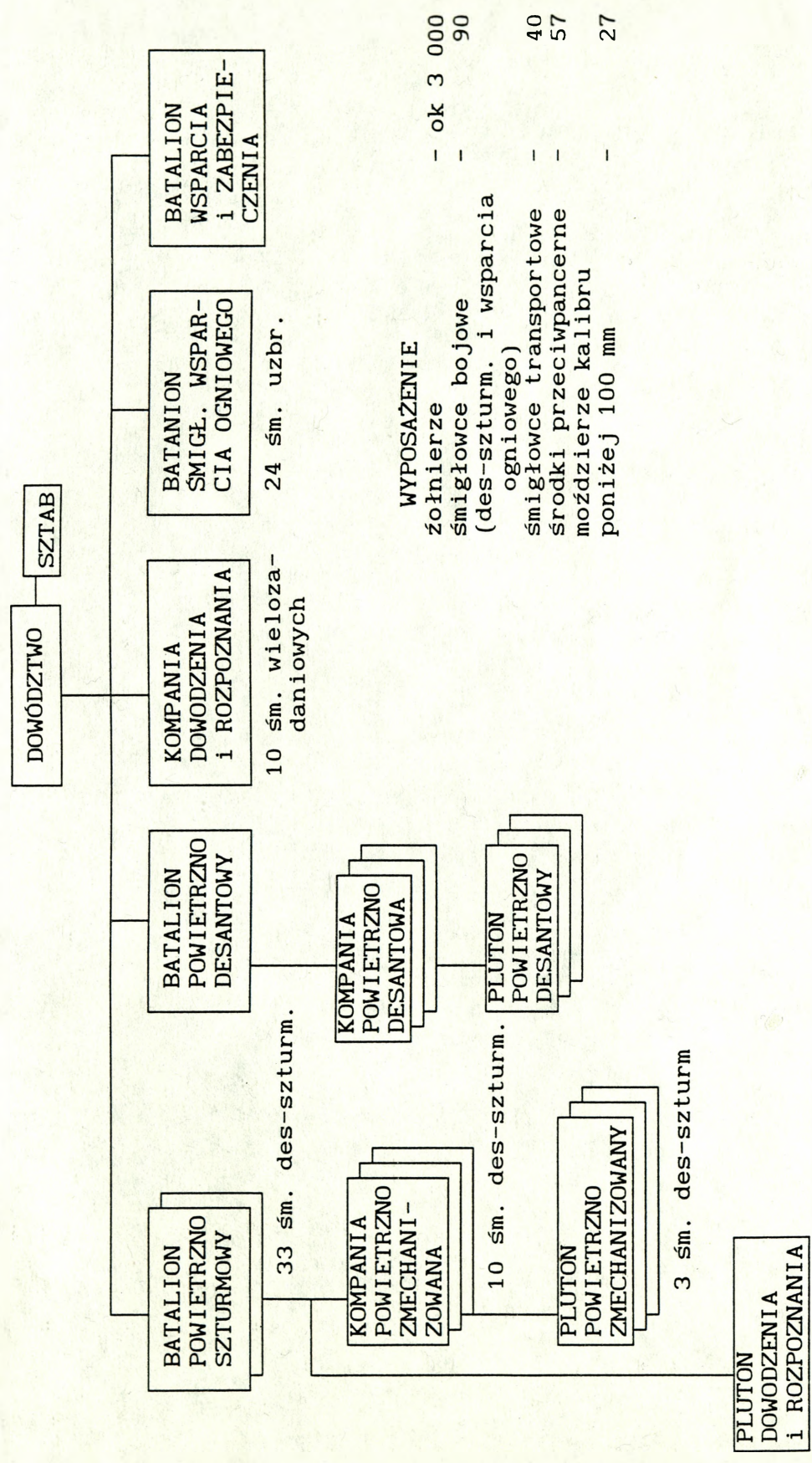
Gen. Ferdinand M. von Senger und Etterlin. Nowy wymiar działań bojowych
Wojсковy Przegląd Zagraniczny nr 1, 1984, s.17

STRUKTURA ORGANIZACYJNA DYWIZJI POWIETRZNOZMECHANIZOWANEJ

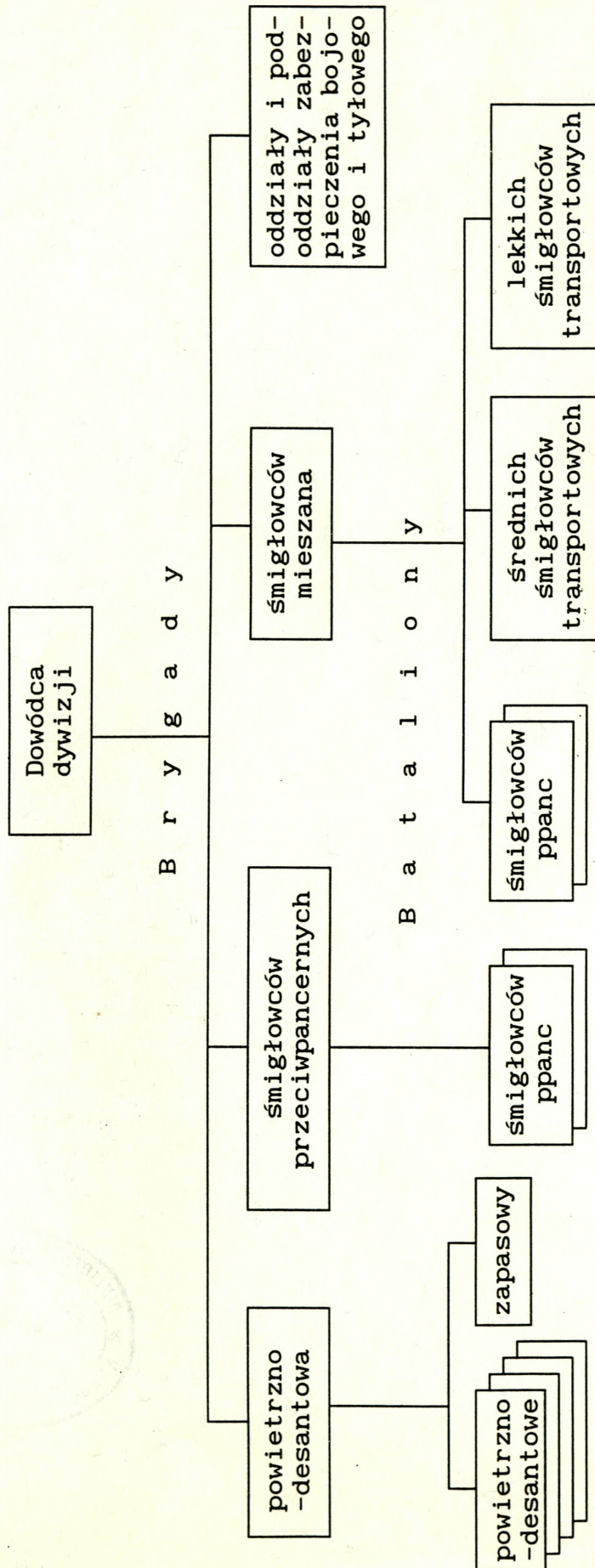
Gen. Ferdinand von Senger und Etterlin ... s. 18.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA BRYGADY POWIETRZNOZMECHANIZOWANEJ /WP/

płk prof.dr hab. Stanisław KOZIEJ - Podstawy sztuki wojennej AON Warszawa 1992 r. s.155

STRUKTURA ORGANIZACYJNA AEROMOBILNEJ DYWIZJI BUNDESWEHRY
/variant/

Zarubieźnoje Wojennoje Obozrienije nr 6, 1991, s.18

